

T. C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HAYAT BOYU ÖĞRENME VE YETİŞKİN EĞİTİMİ
BİLİM DALI

PSİKOSOSYAL GELİŞİM ALANI OLARAK
BİLGELİK GELİŞİMİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET AKKAYA

KOCAELİ 2019

T. C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HAYAT BOYU ÖĞRENME VE YETİŞKİN EĞİTİMİ
BİLİM DALI

PSİKOSOSYAL GELİŞİM ALANI OLARAK
BİLGELİK GELİŞİMİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet AKKAYA

Dr. Öğr. Üyesi Osman Nejat AKFIRAT

KOCAELİ 2019

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HAYAT BOYU ÖĞRENME VE YETİŞKİN EĞİTİMİ
BİLİM DALI

PSİKOSOSYAL GELİŞİM ALANI OLARAK
BİLGELİK GELİŞİMİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Ahmet AKKAYA

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No:.....

25.09.2019/24

Jüri Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Osman Nejat AKFIRAT

Osman Nejat Akfirat

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Soner POLAT

Soner Polat

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Alper ÇUHADAROĞLU

Alper Çuhadaroğlu

KOCAELİ 2019

TEŞEKKÜR

Bu kadar okumak yeter deyip lisans eğitimine gitmek istemediğimde, yaşamın ve çağın gereklilikleri ile ikna edip vatana millete faydalı işler yapmak için eğitimime devam etmemi isteyen, bana eğitim hayatımda öğrenmekten en çok keyif aldığım ve en başarılı olduğum bu dönemi yaşamama vesile olan canım **anneme**,

Emeğin ve alın terinin kıymetini öğreten babama, ailenin büyük abisi olarak olgunlaşmamda büyük emekleri olan canımdan öte **kardeşlerime**,

Tez çalışma sürecimdeki destekleri ve aileye katıldıktan sonra sevgileri ile mutlu bir aile ortamı sunan **kayınbabam, kayınannem ve baldızlarıma**,

Tez konusu belirleme sürecinden başlayarak her zaman her durumda rahatlıkla danışabildiğim, bilgi birikimi, deneyimi ve değerli fikirleri ile akademik alanda örnek model olan danışman hocam **Dr. Osman Nejat AKFIRAT'a**,

Yüksek lisans ders döneminde bilgilerini paylaşarak gelişimime katkı sağlayan, hayat boyu öğrenmeye açık ve istekli bir birey olmamda büyük emekleri olan Prof. Dr. Soner Polat hocama ve derslerinden faydalandığım tüm **hocalarıma**,

Ayrıca ders döneminde derslere katılabilmek için yedi gün çalıştığım süredeki sabrı ve yorulduğum dönemlerde yeniden ilk günkü gibi çalışmaya başlama gücü aşıladığı için sevgili **eşime**,

Evlat, eş, arkadaş vb. birçok rol sorumluluklarıyla bireysel gelişim sürecimi akışında sürdürürken gelişiyile varlığımı değerleyen, aldığım bir gelecek sorumluluğuyla düşüncelerimi ve davranışlarımı büyüten canım evladım **Amine Asel'ime**,

Çok Teşekkür Ederim.

Ahmet Akkaya

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
ŞEKİL VE TABLO DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GELİŞİM DÖNEMLERİ VE BİLGELİK	7
1.1. Gelişim	8
1.2. Gelişim Kuramları.....	9
1.2.1. Psikodinamik Gelişim Kuramı	9
1.2.2. Psikososyal Gelişim Kuramı	11
1.2.3. Bağlanma Kuramı	13
1.2.4. Bilişsel Gelişim Kuramı	13
1.2.5. Kendilik Psikolojisi Kuramı	14
1.2.6. Gelişim Görevleri Yaklaşımı	14
1.3. Yaşam Boyu Gelişim Yaklaşımı	15
1.4. Bilgelik.....	19
1.4.1. Bilgelik Tanımı	19
1.4.2. Bilgelik Kavramının Gelişimi	20
1.4.3. Kültürel Farklılıklara Göre Bilgelik.....	21
1.4.4 .Dinlere Göre Bilgelik	23
1.5. Bilgelik Modelleri	24
1.5.1. Berlin Bilgelik Modeli	24
1.5.2. Üç Boyutlu Bilgelik Modeli	25
1.5.3. Sternberg Bilgelik Modeli	25
1.5.4. Brown Bilgelik Modeli.....	26
1.5.5. Webster Bilgelik Modeli	26
1.6. Bilge Kişinin Özellikleri	27
1.7. Bilgelik Konusunda Yapılan Çalışmalar.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

2.YÖNTEM.....	31
2.1 Araştırma Deseni.....	31
2.2 Evren ve Örneklem	31
2.3 Veri Toplama Araçları	34
2.3.1 Kişisel Bilgi Formu.....	34
2.3.2 Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği (ÇYSÖ)	34
2.3.3 San Diego Bilgelik Ölçeği	34
2.3 Verilerin Analizi.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR.....	39
3.1 Araştırma alt problemlerine ilişkin bulgular	39
3.1.1 Bireylerin yaşı arttıkça bilgelik düzeyleri artmakta mıdır?	39
3.1.2 Gelişim dönemlerine göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?.....	40
3.1.3 Cinsiyete göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?	40
3.1.4 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin cinsiyete göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?	41
3.1.5 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin doğum sırasına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?	42
3.1.6 Yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin medeni durumuna göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?.....	43
3.1.7 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin kardeş sayısına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?	43
3.1.8 Yetişkinlik dönemindeki bireylerde çalışma yılına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?	44
3.1.9 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemindeki bireylerin annelerinin eğitim düzeyine göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?.....	45
3.1.10 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde bireylerin babalarının eğitim düzeyine göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?.....	47

3.1.11 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemindeki bireylerin ergenliğe girme yaşına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?	48
3.1.12 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde bireylerin gelir düzeyine göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?	49
3.1.13 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemindeki bireylerin model aldıkları birisinin olup olmamasına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır? 51	
3.1.14 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin büyüme süreçlerinde model aldıkları birisi var mıdır? Bu model aldıkları bireylerin özellikleri nasıldır.	52
3.1.15 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin kişiliklerine etki ettiğini düşündükleri önemli bir yaşantıları olup olmamasına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?	53
3.1.16 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin büyüme süreçlerinde kişiliklerine etki ettiğini düşündükleri önemli yaşantıları nelerdir?	54
3.1.17 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin annelerinin kabul/ilgi düzeylerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?	55
3.1.18 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde bireylerin annelerinin sıkı denetim/kontrol düzeylerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?	57
3.1.19 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının kabul/ilgi düzeylerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?	58
3.1.20 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının sıkı denetim/kontrol düzeylerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?	59
3.1.21 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin annelerinin çocuk yetiştirme stillerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?	61
3.1.22 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının çocuk yetiştirme stillerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?	62

SONUÇ ve TARTIŞMA.....	63
KAYNAKÇA.....	73
EKLER.....	80
Ek. I: Kişisel Bilgi Formu (Yetişkin Formu)	80
Ek. II: Kişisel Bilgi Formu (Yetişkin Formu).....	81
Ek. III Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği (Yetişkin Formu)	84
Ek. IV – Çocuk Yetiştirme Stilleri (Genç Formu).....	84
Ek. V – San Diego Bilgelik Ölçeği	84

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, bireylerin psikososyal gelişim süreçlerinde bilgelik gelişiminin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda bireylerin bilgelik gelişimlerinin alan yazında ifade edilen değişkenlerle (*yaş, gelişim dönemi, cinsiyet, doğum sırası, kardeş sayısı, medeni durum, çalışma yılı, annelerinin eğitim düzeyi, babalarının eğitim düzeyi, ergenliğe girme yaşı, gelir düzeyi, model aldıkları örnek kişinin varlığı, kişiliklerini etkileyen önemli bir yaşantıya sahiplik, anne kabul/ilgi düzeyi, anne sıkı denetim/kontrol düzeyi, babalarının kabul/ilgi düzeyi, babaların sıkı denetim/kontrol düzeyi, annelerin çocuk yetiştirme stilleri ve babaların çocuk yetiştirme stilleri*) ilişkisi incelenmiştir.

Araştırmanın evrenini Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 3. ve 4. sınıf öğrencileri ile Kocaeli Büyükşehir Belediyesine bağlı olarak hizmet veren Akademi Lise kurumundaki lise 4. sınıf öğrencileri ve Bilgievi/Akademi Lise’de görev alan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini seçkisiz tabakalama yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırma örneklemini 511 kadın, 214 erkek olmak üzere toplam 725 katılımcıdan oluşmaktadır.

Toplanan veriler bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi ile test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular aşağıda özetlenmiştir: Bireylerin bilgelik düzeyleri; yaş, gelişim dönemleri, model aldıkları bir kişinin olması, önemli bir yaşantıya sahip olma, annelerinin kabul/ilgili düzeyleri, annelerinin sıkı denetim/kontrol düzeyleri, babalarının kabul/ilgi düzeyleri, babalarının sıkı denetim/kontrol değişkenleri ile manidar düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Cinsiyet, doğum sırası, medeni durum, kardeş sayısı, çalışma yılı, annelerin eğitim düzeyi, babalarının eğitim düzeyi, ergenliğe girme yaşı, gelir durumu, annelerinin çocuk yetiştirme, babalarının çocuk yetiştirme stilleri gibi değişkenlerinde bilgelik düzeyleri üzerine anlamlı bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelime: Bilgelik, psikososyal gelişim, çocuk yetiştirme stilleri

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the development of wisdom of individuals psychosocial development processes. Main aim is determine variables (age, developmental period, gender, birth order, number of siblings, marital status, working year, education level of the mothers, education level of the fathers, age of starting the puberty, income level, presence of role model, presence of importance life events, level of mothers' acceptance / interest, level of mothers' control level, level of fathers acceptance / interest, level of fathers' control level, child rearing styles of mothers and child rearing styles of fathers) whether there is a significant difference in the level of development of wisdom of individuals. In the present study, the wisdom score that obtained from the San Diego Wisdom Scale was dependent variable.

Participants were consisted from 3rd and 4th university students studying at Kocaeli University Faculty of Education, 4th high school students studying at Akademi High School and teachers working Bilgievleri depends on and Kocaeli Metropolitan Municipality. The research sample consisted of 725 participants, 511 women and 214 men.

The collected data were tested with independent samples t test and one way ANOVA test. The findings of the analyzes are summarized below. Individuals' wisdom levels are significantly differ with age, developmental periods, presence of role model, presence of importance life events, level of mothers' acceptance / interest, level of mothers' control level, level of fathers acceptance / interest, level of fathers' control level. However, Individuals' wisdom levels are not significantly differ with gender, birth order, marital status, number of siblings, working year, mothers education level of the mothers, education level of fathers, age of starting the puberty, income level, child rearing styles of mothers and child rearing styles of fathers.

Key Words: Wisdom, Psychosocial Development, Child Rearing Styles

ŒEKİL VE TABLO DİZİNİ

Œekil 1. GeliŒim Alanları (s. 8)

Œekil 2. San Diego Bilgelik Ölçeği'ne ait path diagramı (s. 36)

Tablo 1. Verilerin normallik değerlerine iliŒkin betimsel istatistikler (s. 38)

ÇİZELGELER DİZİNİ

- Çizelge 1.** Nicel Verilere Ait Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı
- Çizelge 2.** Nicel Verilere Ait Doğum Yılıının Cinsiyete Göre Dağılımı
- Çizelge 3.** Nitel Verilere Ait Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı
- Çizelge 4.** Nitel Verilere Ait Doğum Yılıının Cinsiyete Göre Dağılımı
- Çizelge 5.** Yaşa göre bilgelik puanının betimsel istatistikleri
- Çizelge 6.** Yaşa göre bilgelik düzeyine ilişkin Anova sonuçları
- Çizelge 7.** Gelişim dönemlerine göre bilgelik düzeylerine ilişkin Anova sonuçları
- Çizelge 8.** Cinsiyete göre bilgelik düzeyine ilişkin t testi sonuçları
- Çizelge 9.** Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde cinsiyete göre bilgelik düzeyine ilişkin t testi sonuçları
- Çizelge 10.** Gelişim dönemlerine göre doğum sırasının bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri
- Çizelge 11.** Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin doğum sırasına göre bilgelik düzeyine ilişkin Anova sonuçları
- Çizelge 12.** Yetişkinlerde medeni durumun bilgelik düzeyine etkisine ilişkin t testi sonuçları
- Çizelge 13.** Gelişim dönemlerine göre kardeş sayısının bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri
- Çizelge 14.** Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde kardeş sayısına göre bilgelik düzeyine ilişkin Anova sonuçları
- Çizelge 15.** Çalışma yılına göre bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri
- Çizelge 16.** Yetişkinlik dönemindeki bireylerin çalışma yılına göre bilgelik düzeylerine ilişkin Anova sonuçları
- Çizelge 17.** Gelişim dönemlerine göre annelerin eğitim düzeylerinin bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri
- Çizelge 18.** Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin annelerinin eğitim düzeyine göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları
- Çizelge 19.** Gelişim dönemlerine göre babaların eğitim düzeylerinin bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri
- Çizelge 20.** Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının eğitim düzeyine göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları

- Çizelge 21.** Gelişim dönemlerine göre babaların eğitim düzeylerinin bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri
- Çizelge 22.** Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin ergenliğe girme yaşına göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları
- Çizelge 23.** Gelişim dönemlerine göre babaların eğitim düzeylerinin bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri
- Çizelge 24.** Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin gelir düzeyine göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları
- Çizelge 25.** Yetişkinlerde gelir düzeyinin bilgelik düzeyine etkisine ilişkin t testi sonuçları
- Çizelge 26.** Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin model kişiye sahip olma durumuna göre bilgelik puanlarının t testi sonuçları
- Çizelge 27.** Bireylerin büyüme süreçlerinde model aldıkları kişilere ait görüşleri
- Çizelge 28.** Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde önemli bir yaşantıya sahip olma durumuna göre bilgelik puanlarının t testi sonuçları
- Çizelge 29.** Bireylerin büyüme süreçlerinde kişiliklerini etkilediğini düşündükleri önemli yaşantılarına ait görüşleri
- Çizelge 30.** Gelişim dönemlerine göre annelerinin kabul/ilgi düzeylerine yönelik bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri
- Çizelge 31.** Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde bireylerin annelerinin kabul/ilgi düzeyine göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları
- Çizelge 32.** Gelişim dönemlerine göre annelerin sıkı denetim/kontrol düzeylerine yönelik bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri
- Çizelge 33.** Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde annelerinin sıkı denetim/kontrol düzeyine göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları
- Çizelge 34.** Gelişim dönemlerine göre babalarının kabul/ilgi düzeylerine yönelik bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri
- Çizelge 35.** Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının kabul/ilgi düzeyine göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları
- Çizelge 36.** Gelişim dönemlerine göre babalarının sıkı denetim/kontrol düzeylerine yönelik bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri

Çizelge 37. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının sıkı denetim/kontrol düzeyine göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları

Çizelge 38. Gelişim dönemlerine göre annelerinin çocuk yetiştirme stillerine yönelik bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri

Çizelge 39. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin annelerinin çocuk yetiştirme stillerine göre bilgelik puanlarına ilişkin t testi sonuçları

Çizelge 40. Gelişim dönemlerine göre babalarının çocuk yetiştirme stillerine yönelik bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri

Çizelge 41. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde bireylerin babalarının çocuk yetiştirme stillerine göre bilgelik puanlarına ilişkin t testi sonuçları

GİRİŞ

Bilgelik, bireyin hayatında karşılaştığı önemli durumlarda doğru muhakemede bulunmasını ve en uygun kararı vermesini sağlayan yaşamın her anında işe arayacak olan uzmanlık bilgisidir (Santrock, 1997: s.569). Günümüzde geçmişteki bilgelik anlayışından farklı olarak zekanın işlevlerinden ziyade insanın hayattaki yararlı eylem ve uygulamalarına odaklanılmaktadır.

Son yıllarda yapılan araştırmaların bulguları, yaşlı yetişkinlerin ergenler ve genç yetişkinlerden sosyal çatışmaları daha iyi muhakeme ettikleri ve daha doğru çözümler getirdiği yönündedir (Santrock, 1997: s.570). Yaşlıların daha yüksek bilgelik düzeyine erişmelerinin nedenleri; muhakeme becerilerinin hayat tecrübeleriyle artması, farklı ortam ve olaylarla çok yönlü bakış açısı kazanmaları, yaşama dair krizleri çözmüş, hırs ve egolarını kontrol etmeyi öğrendikleri benlik bütünlüğü ile uzlaşma için hoşgörü erdemini yansıtmaları olarak açıklanabilir. Bu kapsamda yaşlıların aktif yaşamın içinden çekilmeleri ve gelişimsel süreçlerini zayıflatacak eylemsizlikleri bireysel olarak kendilerine, toplumsal olarak da genç yetişkinlere rehberlik etme, kültürel ve kadim bilgilerin aktarımının azalması gibi zararlara sebep olacağı öngörülmektedir (Polat vd. 2017: s. 133-134).

Günümüzde yaşam boyu gelişim yaklaşımının önemi gittikçe artmaktadır. Dünyada ve Türkiye'deki gelişmelerle birlikte bireylerin bilgiye ulaşmaları kolaylaşmasına rağmen bilgelik düzeyine erişme süresi ve koşulları gittikçe zorlaşmaktadır. Bilgelik son yıllardaki hızlı değişim ve gelişmelere göre farklı davranış biçimleriyle tanımlanmaktadır (Stanovich, 1988: s. 249). Antik Yunan felsefesinde bilgelik akla uygun, Stoacı düşüncede doğaya uyumlu ve Türk İslâm medeniyetinde ise sözde ve davranışlarda tam ve doğru davranmak olarak ele alınmış ve temellendirilmiştir (Akt. Yıldırım ve Abukan, 2015: s. 2). Doğu (toplulukçu) ve Batı (bireyci) kültürlerle göre tanımlanan bilgelik kavramı birbirinden tamamen farklı temeller üzerinde değerlendirilmektedir (Ardelt, 2013: s. 305).

Tarihsel süreç içerisinde farklı düşünce akımları ile çeşitli şekillerde ifade edilen bilgelik çok genel bir tanımla: her şeyi tüm yönleriyle birlikte değerlendirerek, ne zaman, nerede, nasıl davranacağını ve konuşacağını bilmek; gündelik yaşama “doğru, haklı, âdil” olanı uygulamak; bilgiyi teorik olarak doğru ifade ederken doğru şekilde uygulayabilmektir. Bu bağlamda bilgelik, dünyaya, kişinin kendi benliğine, yaşama ve yaşamın son ve en yüksek amaçlara dair güçlü bir kavrayışı gerektirmekte ve insanın içinde yaşadığı dünya ve toplumla uyumlu, kendi kendine yeten, bilinçli bir varlık olmasını ifade etmektedir (Topdemir, 2010: s. 2).

Konusu ve kapsamı bakımından oldukça geniş bir düşünme ve araştırma alanı olarak Türkçe literatürde bilgelik konusunda yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Çalışmadaki öncelikli amaç; psikosozal gelişim alanı olarak ergenlik, beliren yetişkinlik, yetişkinlik dönemlerindeki bilgelik gelişiminin incelenmesi ve araştırma sonucunda geçerliliği yüksek bilgiler ortaya çıkarmaktır.

Problem Durumu

Geçmiş yıllara oranla dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yaşlı nüfusun genel nüfus içerisindeki oranı artmaya devam etmektedir (TÜİK, 2018). Ülkemizdeki yaş ortalamasının değişmesi bireylerin toplum içindeki görevlerinde ve sosyal yaşamında temel bazı değişikliklerin yaşanmasına yol açmıştır. Bu nedenle bireyin yüksek refah ve mutluluk seviyesine ulaşabilmesi için gelişim dönemlerinde üretken olmasını hedefleyen bir planlamaya ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir (Ardelt vd., 2018: s. 1515).

Günümüzde yaşanan hızlı değişimler bireylerin sorumluluk alma, değerlerini anlamaya çalışma, toplumsal duyarlılık konularında zorlanmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte özellikle üniversite öğrencilerinde olmak üzere mesleki kariyerlere yönelik hedeflerin zayıf olduğu, bölüm tercihlerinde ailesinin zorlaması veya amacı olmayan gelişmiş güzel tercih etme davranışları, yetişkinlerin iş ve aile kurma gibi konularda erteleme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Bireylerin kendi yaşamlarındaki önemli kararları alma, faydalı olanı tercih etme ve istikrarlı olma gibi özellikler bilgeliğin temel yapısını oluşturan unsurlardır (Topdemir, 2010: s. 2).

Çalışmada gelişim dönemlerine göre ortaya çıkan bireysel ihtiyaçları göz önüne alınmıştır. Her psikososyal evre için bilgelik gelişiminin bireylerin yaşamlarındaki önemli olaylar üzerindeki etkilerinin ve farkındalık düzeylerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Sağlıklı bir kişilik gelişiminde önemli bir psikolojik özellik olarak bilgeliğin doğasını anlamak alan yazına katkı sunacaktır.

Problem Cümlesi

Bu çalışmada genel olarak aşağıdaki sorunlara cevap aranmıştır.

- ✓ Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemindeki bireylerin bilgelik düzeyleri gelişim dönemlerine göre farklılaşmakta mıdır?
- ✓ Bilgelik gelişimini etkileyen değişkenler nelerdir?

Alt Problemler

1. Bireylerin yaşı arttıkça bilgelik düzeyleri artmakta mıdır?
2. Gelişim dönemlerine göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?
3. Cinsiyete göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?
4. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin cinsiyete göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?
5. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin doğum sırasına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?
6. Yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin medeni durumuna göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?
7. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin kardeş sayısına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?
8. Yetişkinlik dönemindeki bireylerde çalışma yılına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?
9. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemindeki bireylerin annelerinin eğitim düzeyine göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?
10. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde bireylerin babalarının eğitim düzeyine göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?

11. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemindeki bireylerin ergenliğe girme yaşına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?
12. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde bireylerin gelir düzeyine göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?
13. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemindeki bireylerin model aldıkları birisinin olup olmamasına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?
14. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin büyüme süreçlerinde model aldıkları birisi var mıdır? Bu model aldıkları bireylerin özellikleri nasıldır.
15. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin kişiliklerine etki ettiğini düşündükleri önemli bir yaşantıları olup olmamasına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?
16. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin büyüme süreçlerinde kişiliklerine etki ettiğini düşündükleri önemli yaşantıları nelerdir?
17. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin annelerinin kabul/ilgi düzeylerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
18. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde bireylerin annelerinin sıkı denetim/kontrol düzeylerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
19. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının kabul/ilgi düzeylerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
20. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının sıkı denetim/kontrol düzeylerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
21. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin annelerinin çocuk yetiştirme stillerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
22. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının çocuk yetiştirme stillerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemindeki bireylerin bilgelik düzeylerinin gelişim dönemlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir. Çalışma sonucunda bireylerin gelişim dönemlerine göre eğitim kurumlarında bilgelik gelişimlerini destekleyecek etkinlikler ve bu süreçlerde karşılaşılabilecek sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmaktır.

Araştırmanın Önemi

Bilgelik üzerine yapılan araştırmalarda ergenlik dönemi ve yaşlılık döneminin sıklıkla araştırıldığı görülmektedir. Bu çalışmada yaş farklılığının yüksek olduğu bir örneklem yerine yakın gelişim dönemleri ele alınmıştır. Bilgelik gelişiminin yakın yaşlarda izlenmesinin bireylerdeki bilgelik düzeylerindeki farklılaşmayı ortaya koyması açısından alan yazına önemli bir katkı sunacaktır.

Bu çalışmayı özgün kılan unsurlar; lise, üniversite ve çalışan yetişkinlerin aynı değişkenler çerçevesinde bilgelik gelişimlerinin incelenmesidir. Alan yazında bilgelik gelişiminin başlangıcı ergenlik dönemi olarak ifade edilmektedir. Bilgelik düzeyinin en yüksek olduğu dönemde yaşlılık dönemi olarak belirtilmektedir. Bu çalışmada bilgeliğin gelişme başlangıcından ele alarak beliren yetişkinlik ve genç yetişkinlik dönemlerindeki gelişimi boylamsal olarak incelenmiştir. Gelişim dönemleri arasında bilgelik gelişimi etkileyen değişkenlerin nasıl bir etki de bulunduğu ve bilgeliği nasıl yönlendirdiğine yönelik bilgiler sunmaktadır.

Bu çalışmanın bulguları eğitim programlarının hazırlanması sürecinde gelişim dönemlerine göre planlamaların yapılmasında faydalı bilgiler sağlayacaktır. Aynı zamanda psikoloji, sosyoloji ve eğitim bilimleri alanlarında çalışma yapan araştırmacılara veri sağlayacaktır.

Araştırmanın Sayıtları

Bu araştırmanın sayıtları;

1. Katılımcılarının ölçeklere verdikleri cevaplarda içten ve samimi oldukları,
2. Uygulanan ölçeklerin çalışmanın amacına uygun olduğu
3. Yapılan alan yazın taramasının tezin kuramsal çerçevesi için yeterli olduğu varsayılmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıklar

1. Araştırmanın verileri Kocaeli Üniversitesinde eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrenciler, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Bilgi Evleri ve Akademi Lise’de öğrenim görmekte olan öğrencilerle bu kurumlarda çalışan personel ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, San Diego Bilgelik Ölçeği ve Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği’nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.
3. Gelişim dönemlerinden ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemi örnek alınmış diğer gelişim dönemleri örnekleme dahil edilmemiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GELİŞİM DÖNEMLERİ VE BİLGELİK

Günümüzdeki hızlı gelişmelere ve değişimlere uyum sağlayabilmek bireylerin ve toplumların önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Bilgi üretiminin ve kültürler arası etkileşimin artması ile birlikte ekonomi, teknoloji, eğitim ve sağlık gibi alanlarda ortaya çıkan gelişmeler hangi yaştan olursa olsun bireylerin yaşamını ve toplumların kültürel yapısını farklı açılardan etkilemektedir (Eryılmaz ve Mutlu, 2017: s. 228).

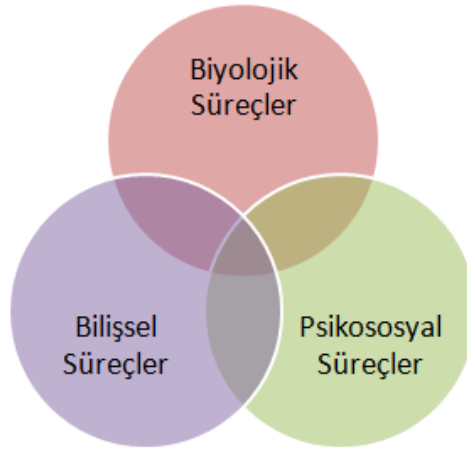
Yaşam boyu gelişim yaklaşımı bireylerin gelişim dönemlerini doğumundan ölümüne kadar geçen süreç olarak ele alır. Ayrıca gelişim dönemlerindeki farklılaşmayı incelemekle birlikte gelişimin belirli dönemlerde tamamlanmadığını, yaşamın tamamında devam eden bir süreç olduğunu savunmaktadır (Eryılmaz ve Mutlu, 2017: s. 228). Yaşam boyu gelişim yaklaşımına göre gelişim; bireyin psikolojik yapısına göre yaşadığı olay ve durumlara yönelik geliştirdiği uyum sürecinin öğeleri olan kazanım, sürdürme, dönüşüm ve yıpranma ile gerçekleşir. Bu gelişimi tanımlarken de öncelikli olarak bireydeki duygu, düşünce ve davranış değişimlerini izler ve tanımlar (Ardelt ve Edwards, 2015: s. 503).

Ana hatlarıyla bireyin hayatı; çocukluk dönemi, ergenlik dönemi, gençlik dönemi, yetişkinlik dönemi ve yaşlılık dönemi gibi başlıklarda incelenmektedir. Bireyler yaşam periyotlarında çeşitli gelişim dönemlerinden geçer. Her gelişim dönemindeki özellikler diğer gelişim basamaklarında yaşanan fizyolojik, biyolojik ve psikolojik özelliklerden farklıdır. Ayrıca bireyin hayatında birbirinden farklı evre ve yaşantılar geçirmesi onun duygu, düşünce ve davranışlarında değişimlere ve gelişmelere neden olmaktadır. Bu gelişim ve değişimlerin her bireyde farklı düzeyde olduğu gözlenmektedir (Aydın, 2005: s. 3).

Gelişim dönemleri beraberinde kendine özgü sorunlar ve doyum biçimleri getirmektedir. Kişinin bu süreçlerin hepsinde olmasa bile büyük bir çoğunluğunda sorunlarını çözerek doyuma ermiş olması sağlıklı gelişimi işaret etmektedir. Yaşamdaki değişimlerin bireylerdeki psikolojik etkileri ele alındığında; iletişim biçimlerini, ilişki yönetimleri ve iş hayatlarını fiziksel, bilişsel ve psikososyal gelişim dinamiklerini etkilediği görülmektedir. Aynı zamanda bazı bireyler içinde gelişimsel görevler zorlayıcı unsur olup, kişiyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu da içinde bulunduğu gelişim dönemiyle birlikte hayatında paralel problemler yaşamasına neden olmaktadır (Haselden, 2014: s. 194).

1.1. Gelişim

Gelişim; biyolojik, bilişsel ve psikososyal süreçleri kapsayan ve her dönemdeki değişimlerin gözlemlenerek, belirli alanlara ayrıldığı bir değişim döngüsüdür. Bu döngülerin oluşturduğu bütüne de gelişim alanı denilmektedir.

Şekil 1. Gelişim Alanları

Biyolojik süreçler; kalıtım temelli ve genetik mirasın etkisinin yüksek olduğu boy, kilo, beyin gelişimi, motor beceri gelişimi ve ergenlik dönemi hormonal değişiklikleri vb. büyümeyi içeren bir gelişim alanıdır. Bilişsel süreçler ise zihinsel aktivitelerde bireyler arasında ortaya çıkan farklılaşmaları; anlama, algılama, tanıma, bilme, kavrama, düşünme ve problem çözme gibi becerilerin gelişimini içeren bir gelişim alanıdır. Bireyin çevresindeki diğer insanlarla etkileşime girmesi ve bu etkileşim sonucunda ortaya çıkan duygusal, düşünsel ve davranışsal tepkilerini içeren

süreç psikososyal gelişim alanı olarak adlandırılmaktadır (Bacanlı ve Terzi, 2016: s. 30).

Kişiliğin gelişim sürecini açıklamak ve birbiriyle ilişkili dinamik süreci betimlemek amacıyla çok sayıda yaklaşım ve kuram geliştirilmiştir. Her kuram, insanın gelişim sürecinde bir gelişim alanını odak alarak diğer alanlarla da bütünleştirecek şekilde genel bir çerçeve ortaya koymuşlardır (Eryılmaz, 2011: s. 52-54)

1.2. Gelişim Kuramları

Bireyin kişilik gelişimini açıklayan kuramlardan; psikoseksüel gelişim kuramı (*Freud*), psikososyal gelişim kuramı (*Erikson*), bağlanma kuramı (*Bowlby*), bilişsel gelişim kuramı (*Piaget*), kendilik psikolojisi kuramı (*Kohut*) ve gelişim görevleri (*Havighurst*) bireyin gelişimini anlamada yapılmış en bilinen açıklamalardır. Gelişim kuramları genellikle insan gelişiminin sürekli ve düzenli olduğunu savunmaktadır. (Özdemir vd., 2012: s. 569-570).

1.2.1. Psikodinamik Gelişim Kuramı

Freud kişilik gelişimini tanımlarken üç temel kuramın altında açıklamıştır. Bunlardan ilki, bireyin yaşamı içinde bilinçli olarak algıladığı alanın dışında kalan bilinç öncesi ve bilinç dışı alanın olduğunu ileri sürmektedir. Bilinç dışı kaynakların günlük davranışlara önemli ölçü de yön verdiğini söyleyen topografik kişilik kuramıdır. İkincisi, id, ego ve süperego'dan oluşan yapısal kişilik kuramı, üçüncüsü ise çocukluk yaşantıları ve travmalarının gençlik ve yetişkinlik dönemlerindeki etkisi olduğunu düşündüğü ve beşli dönem olarak kurguladığı psikoseksüel kuramıdır. Bu üç kuram birbirleriyle bütünleşerek, dinamik bir bütün olan kişiliği oluşturmaktadır (Akt. Aydın, 2005: s. 7-8).

Freud bireyin doğuştan getirdiği cinsellik ve saldırganlık olarak adlandırdığı iki temel eğilime sahip olduğu ifade etmektedir. Bu eğilimlerin merkezini ise id olarak tanımlamıştır. Ego ise bireyin toplumsallaşmasında kişiliği düzenleyerek dengeli uyumunu artıran önemli bir yapıdır. Benlik bireyin çevreye uyumunu sağlamak için çaba gösterir. Freud egonun dış dünya ve alt benlik arasında arabuluculuk yaptığını

söylemektedir. Süperegö ise davranışların doğru olup olmadığına karar verip toplum tarafından onaylanan değer yargılarına göre bireyin davranımını sağlayan kişiliğın ahlaki yönüdür. Süperegö, aileler ve toplum tarafından çocuğa aktarılan kültürel örf, adet, inanç ve değerlerin aktarılması ve bu aktarım sonucundaki etkileşim ile gelişmektedir. Ayrıca gelişim sürecinde çocuğa toplumsal ve dini normlara göre verilen ödöl ve cezalarla da ahlaki gelişim pekiştirilir (Akt. Yavuzer, 2007: 77-78).

Freud, yeni doğan bir bebeğın kişilik gelişimi için çeşitli aşamalardan geçtiğini, kişilik gelişiminin bu aşamaların sağlıklı geçilmesi ile tamamlanacağını ifade etmektedir. Bu aşamalara psikoseksüel aşamalar denir (Akt. Bacanlı ve Terzi, 2016: 26).

- 1. 0-1 Yaş Oral Dönem:** Doğumdan hemen sonraki dönemdir. Bu dönemde haz doyma, doyum aracı olan bölge de ağızdır.
- 2. 1-3 Yaş Anal Dönem:** Tuvalet eğitiminin başladığı dönem olarak değerlendirilebilir. Bu dönem tuvalet kontrolü geliştiği için anüsten gelen uyarılara karşı duyarlılık gelişir. Erojen bölge anüstür.
- 3. 3-6 Yaş Fallik Dönem:** Odipal ve elektra karmaşası olarak adlandırılan bu dönem de erojen bölge cinsel organdır.
- 4. 6-11 Yaş Gizil (Latent) Dönem:** Okul yıllarını içeren dönemdir. Sosyalleşme sürecine girmiştir.
- 5. 11 Yaş Sonrası Genital Dönem:** Karşı cinsle yönelik ilginin tekrar başladığı dönemdir. Sağlıklı gelişimin olduğu birey karşı cinsle sağlıklı sevgi ilişkisi kuracaktır.

İlk üç dönemi içine alan çerçeveye pregenital dönem denilmektedir. Çocuk bu süreçte kişiliğini oluşturan temel özellikleri kazanmaktadır. Eğer çocuk bu dönemlerin herhangi birinde saplantı yaşamasa durumunda kişilik oluşumunda sorun yaşayacaktır. Freud'a göre birey saplantı yaşadığı döneme ait özellikleri sürdürecektir ve bir sonraki gelişim döneminin özelliklerini geliştiremediği için benlik gelişimi zayıf kalacaktır (Yavuzer, 2007: 77-80). Gelişim aşamalarında saplantı yaşamak bireylerdeki bilgelik gelişimini zayıflatmakta, temel bilgi ve beceri düzeyinin dışında bir üst gelişime ulaşmasına engel teşkil ettiği düşünülmektedir.

1.2.2. Psikososyal Gelişim Kuramı

Erikson'un psikososyal gelişim kuramı, bireyin cinsel gelişimi yerine onun sosyal gelişimini ele almıştır. Gelişimde kültürün etkisi üzerinde durarak bireyin, sosyal ve iletişim boyutları ile çocukluk sonrasındaki etkilerini temel almaktadır. Sosyal etkileşimin çocuğun kişiliğini önemli ölçüde etkilediği görüşünü savunmaktadır (Akt. Gürses ve Kılavuz, 2011: s. 155).

Erikson'a göre gelişim, bireyin çevresindeki insanlarla ilişki içinde olmasıyla sağlıklı bir şekilde yürüyebilmektedir. Bu nedenle Erikson, bireyin sosyal çevresindeki anne-babası, arkadaşları, öğretmeni, akrabaları ve diğer yakınları ile ilişkilerinin ve iletişiminin psikososyal gelişimi için oldukça önemli bir rol oynadığını savunmaktadır. Kişiliğin gelişiminde sosyal çevrenin önemi kadar epigenetik temel ile biyolojik yaklaşımı ve çocuğun doğuştan getirdiği özelliklerin de üzerinde duran Erikson, kişilik gelişimini iki yaklaşımı da dikkate alarak açıklamaktadır (Akt. Özdemir vd. 2012: 571-573).

Psikososyal gelişim kuramı bireyler için her gelişim basamağında çözmesi gereken bir çatışma olduğunu söylemektedir. Bireylerin bu çatışmalarla yüzleşmesi ve çatışmalarına çözüm üretmesinin kendi potansiyelini gerçekleştirme açısından gerekli bir basamak olduğunu ileri sürmektedir. Psikodinamik kuramda gelişimsel duraklama olarak ifade edilen bu çatışmaları bir saplantı olarak değerlendirmez ve bu kriz ortamının birey için felaket olmadığını, gelişimi durdurmayacağını savunur (Miller vd. 2008: 210-211). Bireyin sağlıklı bir kişiliğe gelişim dönemlerindeki çatışmalarla başa çıkmasıyla ulaşabileceğine inanılır. Bireyin gelişim dönemlerinde kazandığı bu gibi deneyimlerle bir sonraki gelişim dönemi çatışmasıyla baş edebilecek beceriyi kazanabildiği düşünülmektedir.

Gelişim aşamaları ve çatışmalarını belirleyen Erikson, kişilik gelişimini sekiz kritik döneme ayırmıştır, çalışmamızda ergenlik ve üstü gelişim dönemleri incelendiği için ergenlik dönemi ve sonrasındaki gelişim basamakları ele alınmıştır:

1. **Kimlik Kazanımına Karşı Kimlik Karmaşası (12-21 yaş):** Ergenlik dönemi denk gelen süreçte kimlik arayışı birçok soru ile cevabı aranarak, çeşitli denemelerle genç tarafından sınanmaktadır. Bu süreçte çeşitli rol ve fırsatları deneme şansı elde etmesi gencin kimliğini bulmasını kolaylaştıracak ve doğru kimliği edinmesini sağlayacaktır. Engellendiği durumda ise kimlik karmaşası yaşayacaktır.
2. **Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık - Yalnızlık (21-30 yaş):** Genç bireylerin yaşamlarının bu dönemlerinde çevresindeki kişilerle yakın ilişki ve dostluklar kurması beklenmektedir. Kendi bütünlüğünü koruyarak anlamlı etkileşim ve ilişki ile yakınlık kuranlar yalnızlık duygusu yaşayacaklardır.
3. **Üretkenliğe Karşı Verimsizlik - Durgunluk (30-65 yaş):** Bu gelişim döneminde bireyden kendinden küçük olan yaş gruplarına yönelik rehberlik etmesi, bilgi ve beceri kazandıracak eğitim vermesi ve kültürel değerleri aktarması beklenir. Bu görevleri konusunda pasif davranan, kendini sorumlu hissetmeyen bireyler kendilerine yönelik verimsizlik hissederler. Sorumluluk alan ve yol gösterici eylemler içinde olan birey ise üretkenliğe dönük bir yaşam sürer.
4. **Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (65 yaş ve sonrası):** Bireyin, kendine dönmesi, kendini tanıması, içinde bulunduğu durumu kabul etmesi ve yaşamın anlamını yakalaması gibi bir bütünlüğe ulaşması beklenmektedir. Önceki gelişim dönemlerinde çözülmemiş çatışmaları olan bu süreçte umutsuzluğa kapılmaktadır (Akt. Aydın, 2005: 9-12).

İki gelişim kuramını değerlendirdiğimizde psikodinamik ve psikososyal kuram arasında ilişki olduğu kadar farklılık bulunduğunu görülmektedir. Bu farklılıklar; Freud'a göre yetişkin kişiliğinin temel özellikleri altı yaş civarında son bulmaktayken Erikson'a göre yaşam boyu sürmesidir. Kişilik gelişimini Freud beş dönemde açıklarken Erikson sekiz dönemde açıklamıştır. Freud'a göre kişilik gelişiminde cinsel büyümenin etkisi öne çıkarken Erikson, sosyalleşme öncelikli olarak ele almaktadır. Kişilik gelişiminde Freud fallik dönemi kritik dönem olarak ele alırken Erikson, kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası dönemini kritik dönem olarak ifade etmektedir. Genel olarak Freud kişilik ve dolayısıyla bilgelik gelişimini biyolojik altyapının etkisinde tanımlarken, Erikson biyolojik temeli reddetmeden

kişilik ve bilgelik gelişimini kültürel farklılıkları dikkate alarak sosyal çevre temelli açıklamaktadır (Duran, 2007: s. 29-32).

1.2.3. Bağlanma Kuramı

Bowlby'e göre bağlanma, çocuğun zorlandığı zamanlarda ve kriz anlarında kendilerini sakinleştirecek, rahatlatacak, güvenli hissettirecek bir kişi ile ilişki kurma isteği olarak tanımlanmaktadır. Çocukların genetik olarak ebeveynlerine bağlanma yatkınlığı gösterdiği söylenilmektedir. Fakat bağlanılan güven kişinin ebeveyn, bakıcı veya bir başka kişi olmasındaki farkın çocukla arasındaki iletişimin kalitesi olduğu yapılan araştırmalarda ortaya konulmaktadır (Akt. Haselden, 2014: s. 16-19).

Son yıllarda yapılan araştırmalar da yetişkinlik döneminde bireyin yaşadığı sorunların temelinde erken yaş dönemlerinde annesiyle kurduğu sağlıklı ilişkisinin olduğu ifade edilmektedir (Özdemir vd. 2012: 573). Güvensiz bağlanan bireylerin gelişim dönemlerinde zorlayıcı krizlerle baş etmekte becerisinin zayıf olacağı söylenebilir. Bu kişilerin bilgelik gelişimlerinin de düşük olacağı düşünüldüğünde insanlara güven duygusu olmayan, yakınlaşmaktan kaçınan, yeniliklere ve değişimlere daha az uyum gösteren, duygusal dengesini sağlamakta sorun yaşayan ve stresle mücadele edemeyen zayıf davranışlar sergiledikleri bulgulanmıştır. Güvenli bağlanan bireylerin ise çevresine ve yeniliğe uyumlu, kendine ve başkalarına güveni yüksek ve gelişim dönemlerinde yaşadığı krizleri daha kolay çözümleyebilen kişiler olduğu araştırmalarda ifade edilmektedir (Arslan, 2008: s. 38).

1.2.4. Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel gelişim, bireyin çevresinde olup biteni algılaması, oluş sebepleri gibi nedenselliğini öğrenmesi ve bu süreçleri ardın sıra karmaşık bir halde aktif olarak yürütebilmesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Akt. Aydın, 2005: s. 57). Bu nedenle başta Piaget olmak üzere bu kuramını savunanlar, bireyin dünyaya ait bilgilerini kodlaması, işlemesi, veri olarak saklaması ve sıralayarak ihtiyacı olduğunda tekrar kullanmak için geri çağırması gibi özellikler üzerinde durmaktadır. Sağlıklı bilişsel gelişimin psikolojik olgunlaşmanın temel gerekliliği olduğunu ifade etmektedir. Bilişsel gelişimin ergenlerdeki en önemli gelişim özelliği olduğunu savunmaktadır (Parlaz vd. 2012: s. 14).

Bilişsel gelişim kuramına göre gelişim basamaklarının tümünün sırasıyla birey tarafından geçilmesi gerektiği, bir gelişim döneminin atlanmasının mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Ancak gelişim dönemlerine girme ve tamamlama yaşları çocuktan çocuga farklılık gösterebilir (Miller vd. 2008: s. 63-64).

1.2.5. Kendilik Psikolojisi Kuramı

İnsanın doğuştan getirdiği temel yapılardan biri de kendilik yapısıdır. Dünyaya geldiği ilk anda bireyin birbirinden kopuk, dağınık ve bütüncül olmayan zihinsel imajı vardır. Annesi ve yakın çevresi ile etkileşimleri sayesinde bütüncül bir kendilik algısı geliştirebilmektedir (Akt. Adana ve Kutlu, 2009: s. 19). Sağlıklı bir kendilik algısı geliştiren bireylerin kendini gerçekleştirilmeye, ideal benliğe ve yüksek bilgelik seviyesine erişmesi daha mümkün olacaktır.

Kohut'a göre, bireylerin gelişim dönemlerinde yaşadıkları zorluklar ve hayal kırıklıkları bilgelinin gelişimini sağlamaktadır. Kendilik nesnelere işlevsel olmaması, ihtiyaçları karşılayamaması gelişimin normalliğinde bir duraksamaya ve sapmaya yol açmaktadır (Akt. Özdemir vd. 2012: s. 574). Bu da kendiliğin bütünleşmesini engellemektedir. Sağlıklı gelişimde ise kendilik düzenleme becerisi kazanmış bireyde duyguların kontrolü, tahammül gücünün yüksekliği ve zor durumlarda kendi yatıştırabilme davranışları görülmektedir (Yurdeşen, 2015: s. 3-5).

1.2.6. Gelişim Görevleri Yaklaşımı

Gelişim görevleri yaklaşımı bireyin, içinde bulunduğu gelişim döneminde başarılması gereken bireysel ve toplumsal görevleri, kanması gereken özellikleri ve geliştirmesi gereken davranışları üzerinde durmaktadır. Zira Havighurst'un tanımına göre gelişim görevleri; bireyin yaşamının belirli dönemlerinde ortaya çıkan, durum / süreç sonunda görevin başarılması ile mutluluk sağlayan ve bir sonraki görevi başlatan dönemsel görevlerdir. Aynı zamanda görevin başarılabilmesi durumunda hayal kırıklığı ve üzüntü oluşturan, toplumsal tepki ve etki alan, bir sonraki görevde zorlukların oluşmasını sağlayan görevler bütünüdür (Akt. Bacanlı ve Terzi, 2016: s. 189).

Gelişim psikolojisi başlığı altından bireyin gelişimin açıklamaya çalışan birçok görüş bulunmaktadır. Geline süreçte bireyin doğuştan iyi olduğu ve kendini gerçekleştirmek için sürekli gelişime ihtiyacı olduğu düşünülmektedir. Bilişsel ve sosyal gelişim kuramlarına göre bilge bir kişiliğe yaşam boyu süren öğrenme isteği ve çabasını gösteren bireyler ulaşabilecektir. Bu nedenle bilgelik belirli yaşlarda gerçekleşen bir süreç değil her gelişim dönemi içinde tekrar tekrar ulaşılması gereken bir ödevdir. Son yıllarda bireylerden beklenen ve hedeflenen davranışları araştıran yeni akımlar ve kuramlar gelişim dönemlerini yaşam boyu süren bir öğrenme süreci olarak değerlendirme eğilimindedir. (Özdemir vd. 2012: s. 570).

1.3. Yaşam Boyu Gelişim Yaklaşımı

Bireyin gelişim sürecini ele alış biçimi gelişim psikolojisi alan yazınında zamanla davranışçı değerlerden yapısal değerlere doğru eğilim göstermiştir. Son yıllarda ise gelişim süreci yeni bir yaklaşımla değerlendirilmektedir. Bu yeni değerlendirme anlayışına “yaşam boyu gelişim yaklaşımı” adı verilmektedir. Bireyin gelişimini açıklayan kuramlar için yaşam boyu gelişim yaklaşımı oldukça önemlidir. İnsan gelişimini ve yaşlanmayı çoklu faktörlerle ele alan (biyolojik, bilişsel, sosyo-duygusal) yaşam boyu gelişim yaklaşımı kültürel değişim ve teknolojik yaşam gelişimlerini de kapsayacak şekilde esnek bir bilgi ağı içerir ve sunar (Akt. Günüş vd., 2012: s. 311-313).

Yaşam boyu gelişim yaklaşımı bireyin gelişimi, yetişkinlik süreci gibi belirli bir dönemde tamamlanmayan, bireyin tüm yaşamı boyunca devam eden bir süreç olarak tanımlamaktadır. Sağlıklı kişiliğin, bireyin gelişimsel özellikleri döneminde ve tam olarak kazanması ve kayıplarını ise azaltmış olması ile gerçekleşebileceğini savunmaktadır (Akt. Eryılmaz ve Mutlu, 2017: s. 230-231).

İnsanın gelişimini diğer yaklaşımlarda da olduğu gibi dönemler halinde ele alan yaşam boyu gelişim yaklaşımı, insan gelişiminde yaşanan değişiklikleri tanımlamaya ve günün şartlarına en uygun şekilde açıklamaya çalışır (Eryılmaz ve Mutlu, 2017: s. 229).

Bu çalışmada farklı yaş, cinsiyet ve eğitim düzeylerine sahip olan bireylerde gerçekleşen bilgelik gelişiminin özelliklerini anlamak amaçlanmıştır. Bu kapsamda Santrock'a göre (1997: s.569) yaşam boyu gelişim yaklaşımındaki sekiz gelişim döneminden bu çalışmayı ilgilendiren dönemler aşağıda kısaca açıklanmıştır.

- 1. Ergenlik Dönemi:** 10-12 yaşları arasında ön ergenlik süreci başlamakla birlikte 18-22 yaşları arasında ana dönem olarak fiziksel, cinsel, sosyal, psikolojik ve ahlaki gelişiminin olduğu dönemdir.
- 2. Genç Yetişkinlik Dönemi:** 20'li yaşlarla başlayıp 35 yaşında biten bir dönemdir. Genel olarak bu dönemde kişisel bağımsızlık, ekonomik özgürlük, kariyer gelişimi, aile kurma, ebeveyn olma gibi kazanımların elde edildiği bir süreç yaşanmaktadır.
- 3. Orta Yetişkinlik Dönemi:** 35-45 yaşlarını içine alan yaşam bölümüdür. Bu dönem yeni nesle rehber olarak yetiştirici görevin üstlenildiği bir gelişim basamağıdır.
- 4. İleri Yetişkinlik Dönemi:** 60'lı yaşlardan ölüme kadar devam eden iş hayatından emekli olma, sağlık ve güç kaybına göre yeni yaşam koşullarına uyum sağlamanın gerekli olduğu dönemdir.

Yaşam boyu gelişim yaklaşımı, gelişim süreçlerinde bireylerde meydana gelen değişimleri takip ederek gelişimi tanımlamaya, açıklamaya ve değişimlerin nedenlerini ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bireyin yetişme sürecinde bireysel farklılıkları inceler ve benzerliklerle değişikliklerin diğer değişimlerden farkını sorgulamaktadır (Akt. Eryılmaz, 2011: s. 50).

Baltes, yaşam boyu gelişim yaklaşımını yedi temel özellikte açıklamaktadır (Bacanlı ve Terzi, 2016: s. 142-143). Bu özellikler;

1. Gelişim beşikten mezara kadar olarak ifade edilen yaşam boyu devam eden bir süreçtir.
2. Gelişim, biyolojik, fizyolojik, bilişsel, psikolojik ve sosyolojik boyutlardan kaynaklanan etkilerin bütünüdür. Yani çok boyutludur.

3. Gelişim, birçok faktör tarafından etkilenir. Gelişim sürecinde bazı beceriler daha aktif bazı beceriler ise pasif düzeyde olabilmektedir.
4. Gelişim, bilişsel, psikolojik ve fizyolojik süreçlere göre değerlendirildiğinde esnektir.
5. Gelişimin tarihsel süreçte tanımındaki farklılaşma gelişimin kültürel etkiler nedeniyle tarihsel olduğudur.
6. Gelişim, disiplinler arası bir kesişim noktasıdır.
7. Gelişim, bireyin fiziksel çevresi, sosyo-kültürel ve tarihi olaylarla etkileşimi ile karşılıklı değişim ve gelişim olduğu bir bağlamsallığın ürünüdür (Akt. Eryılmaz, 2011: s. 54).

Psikososyal gelişim sürecinde bireylerin kişilik ve bilgelik gelişimini etkileyen üç temel etki mekanizması bulunmaktadır. Birinci olarak normatif yaş etkisi, benzer yaş gruplarındaki bireylerde gelişimsel açıdan aynı biyolojik ve çevresel faktörlerin birbirine yakın gelişimsel etkiler göstermesidir. Farklı ülkeler ve kültürlerde benzer norm, kural ve uygulamalar olabilmektedir. Örneğin; temel eğitime başlama yaşı, vatandaşlık görevleri ve diğer hukuki süreçlerdeki sorumluluk yaşlarının benzerliği, emeklilik yaşının genellikle 60'lı yaşlar olarak tercih edilmesi normatif yaş etkisine örnek gösterilebilir (Akt. Bacanlı ve Terzi, 2016: s. 23).

Ergenlik ve beliren yetişkinlik dönemlerinde bireylerin üyesi oldukları toplumun normlarını, örf ve adetlerini kendi benliğiyle özdeştiirdiği ve yansıttığı kültürel/tarihsel etkiler ortaya çıkmaktadır. Bu etkilere de normatif tarihsel etkiler denilmektedir. Örnek olarak toplumdaki kadın ve erkeğe yüklenmiş olan rollerin değişmesi verilebilir (Akt. Bacanlı ve Terzi, 2016: s. 23).

Normatif olmayan yaşam olayları, bireylerin hayatlarındaki planları içerisinde olmayan beklenmedik, hüznün veya aşırı mutlulukları içinde barındıran yaşantılardır. Bu yaşantılar genele dair bir etki oluşturmaksızın bireysel etki alanı içerisinde bireyin düşünsel, duygusal ve ruhsal yapısını önemli ölçüde etkilemektedir. Örneğin; yakın kaybı, trafik kazası, afet, çocuk sahibi olmak, istediği bir şeyi başarmak vb. yaşam olayları gösterilebilir (Akt. Eryılmaz, 2011: s. 55).

Bireyin hayatındaki tüm süreçler kişiliğinin oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. Gelişim dönemlerinin özellikleri ve yaş grupları, günümüzdeki ergenleri, genç yetişkinleri ve diğer sınıflandırmaları tam anlamıyla açıklayamamaktadır. Özellikle son yıllarda gelişim dönemleri arasındaki geçiş dönemlerinin tanımlamak için çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların sonucunda ergenlik ve yetişkinlik gelişim dönemleri arasında Arnett (2000) tarafından beliren yetişkinlik adında bir geçiş dönemi tanımlanmıştır. Beliren yetişkinlik döneminin kriz alanları; iş sahibi olma, hayat arkadaşını bulma ve dünya görüşünü olarak ifade edilmektedir. Bu sürece aynı zamanda kimlik keşfi de denilmektedir (Haselden, 2014: s. 3-4; Bacanlı ve Terzi, 2016: s. 77-80).

Araştırmamızda da bu süreci betimleyeceğine ve mevcut durumun analizinde faydalı olacağı düşünülerek bilgelik gelişimi ele alınmıştır. Bilgelik her toplumun fertlerinin sahip olmasını istediği, ideal ve örnek kişilik hedefidir. Bu hedef doğrultusunda gerekli eğitim programları ve sosyal hizmetler alanında çeşitli politikalar üretilmelidir. Çalışmamızın bulguları ile gelişen ve değişen yaşam şartlarının etkisinde ortaya çıkan bireylerin gelişim özellikleri ve dönemlerini etkileyen yeni değişkenlerin etkilerini anlamak amaçlanmıştır. Bu amaca göre günümüzdeki gençleri/yetişkinleri daha iyi anlayarak uygun politikalar üretmeye kolaylık sağlayan fikirler ve bilgiler üretmek hedeflenmiştir.

1.4. Bilgelik

Bilgelik, bireyin gelişim sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi sonucunda Maslow'un gelişim basamaklarının sonuncusu olan kendini gerçekleştirme seviyesine ulaşmış, ideal benlik olarak nitelendirilebilecek bilişsel, ruhsal ve duygusal bütünü kişiyi de oluşmasıdır (Kaygısız, 2013: s. 98-100). Her çağda insanların ulaşmaya arzu ettiği bilgelik genel olarak bilgi edinme, idrak, irade kontrolü, görgü, olgunluk, sağduyu, merhamet, şefkat, hoşgörü, sezgisel anlayış, inanç, benlik/duygusal bütünlük halinin yansımasıdır (Abukan, 2014: s. 28-30).

Bilgelik kavramının kavramsal tanımı, düzeyinin ölçümü ve bireye özgü gelişiminin kontrol edilmesi zor olan bir kapsamı vardır. Bu nedenle anlamı, yapısı, süreçleri, varlığı ve özellikleri gibi başlıklarda farklı disiplinlerin araştırma konusu olarak yer almaktadır. Çevresel etkiler, kalıtsal etkiler ve bireysel farklılıkların etkileriyle bireyden beklenen ideal davranışlar değişiklik gösterebilmektedir. Doğu ve Batı kültürlerinin bakışına göre de bilgelik farklı ele alınmakta ve bilgelikten beklentiler değişmektedir (Abukan, 2014: s. 28-30; Yıldırım ve Abukan, 2015: s. 2; Türkmen, 2019: s. 270-271). Bireyden bireye, toplumdan topluma ve farklı kuramsal bakış açılara göre değişen bilgelik halinin uzmanlar tarafından üzerinde anlaşılması net bir tanımlaması bulunmamaktadır (Ardelt, 2003; s. 277).

1.4.1. Bilgelik Tanımı

Türkçe'de bilmek fiilinden türetilen bilgelik: bilgi, iyi ahlâklı, olgun, çok bilen, bildiğini kendisi ve başkaları için en faydalı biçimde kullanan kâmil kişinin davranış örnekleri olarak tanımlanmaktadır (Sinanoğlu, 2006: s. 107-108).

Bilgelik, zorlu yaşam olaylarıyla başa çıkmada uzmanlık olarak tanımlanmıştır (Baltes ve Smith 1990; Staudinger ve Baltes 1996; Staudinger ve Glück 2011). Linden (2008) ise, yaşamdaki "zorlu problemleri çözmek" için ihtiyaç duyulan, kendine güven veya kapasite olarak tanımlanmıştır. Sözü edilen yaşam olaylarıyla; bu veya o kişi ile evlenmek, çocuk sahibi olmak, bir meslek sahibi olmak veya kariyer

yapmak, sevilen birinin ölümünün üstesinden gelmek veya sorumluluğu kabul etmek gibi durumlara gönderme yapmaktadır (Linden, 2014).

Araştırmacılar sahip oldukları yaklaşımlarının bilgeliği ele alış şekillerine göre bilgelik tanımlamaları yapmışlardır. 1980'li yılların başında bilgelik çalışmaları yoğunlaşmaya başlamıştır. Meeker (1981), bilgeliği derin bir anlayış ve kavrayış ile karakterize edilen insan zihninin bir durumu olarak açıklamaktadır. Shiksha ise (1999) bireyin yaşamı içinde aklen elde ettiği bilgi, yanılğı ve zihinsel aktivitesi, bedeninin deneyimlediği dayanıklılık ve potansiyel güç dengesi, duygusal olarak yaşadığı mutluluk, üzüntü, hayal kırıklığı ve umutları gibi yaşamsal tecrübelerinin bütününden daha büyük olarak ele almaktadır (Akt. Abukan, 2014: s. 7).

Bireyin yaşadıklarına yönelik bakış açısını, olayları ele alış biçimini, değerleri ve bilgi düzeyi ile alakalı olarak bilgeliği tanımlayan Macdonald (2006), doğru yargılama ve keskin idrak kapasitesi olarak bilgeliği açıklamaktadır. Smith'e (2012) göre bilgelik, bireyin hayatındaki varoluşunu anlaması, zihinsel becerilerdeki yetkinliği, yaşam içinde olup bitene yönelik doğru sorgulama yeteneğine sahip, bildiğinin ve bilmediklerinin farkında olmayı kapsayan bir bireyin kişiliğindeki bütünselliktir (Akt. Yıldırım ve Abukan, 2015: s. 2)

Diğer araştırmacılar ise bireyin bilmediklerinin farkındalığında olması ve hakikate ulaşma çabasındaki öğrenme, sorgulama ve arayışından hareketle bilgeliği bilişsel bir beceri olarak tanımlamışlardır (Ardelt ve Grunwald, 2018: s. 193). Bilgelik üzerine geçmişten bugüne farklı yönlerden değerlendirmeler yapılmıştır. Bu kavramın üzerinden çeşitli görüşler ortaya çıkmış, ortaya çıkan görüşlerden oluşturulan kuram ve yaklaşımlara göre de insan ve gelişimi anlaşılmaya çalışılmıştır (Abukan, 2014: s. 7).

1.4.2. Bilgelik Kavramının Gelişimi

Felsefenin temel arayışlarından biri olan bilgelik, insanın daha doğru ve daha iyiye yönelik düşüncelerinin akabinde filizlenmiştir. Bu yapı da tanımlandığında;

bilgi, iç görü, idrak, değer, inanç, tecrübe, muhakeme etme ve mantığın eklektik bir şemada yaşama uyarlama ve uygulama yeteneği olarak tanımlanabilir. Bilgelik kavramının felsefik temeline göre ilk kullanımlarının antik çağda olduğu söylenilmektedir. Taşların üzerine çizilen resimlerden destanlara kadar süren süreçte insanlığın gelişimi izlenilmektedir. Bu gelişim süreci bize tüm çağlarda, toplumlarda ve öğretilerde asıl hedefin bireyin olgunlaşması ve bilge bir kişiliğe sahip olmasını sağlamak olduğunu göstermektedir (Türkmen, 2018: s. 257-260).

İlk bilgelik ile ilgili bilginin M.Ö 5000’li yıllarda hüküm süren Sümerlere ait kil tabletlerde yaşama ait öneriler olarak rastlanılmaktadır. Daha sonra Mısır uygarlığında ortaya çıkan Paganizm öğretisinde, insanın doğa ile uyumu ve sağlıklı ilişkisi, ideal, doğru ve olgun bireyi kutsadığı gibi ilk inanç sistemi önermesi bulunmaktadır (Akt.Kaygısız, 2013: 101-103). Bilgelik kavramının gelişim sürecinin en başında ilk çağ felsefesine göre yaşam bilgeliği iken günümüzde rasyonel ve analitik düşünme becerisi olarak ele alınmaktadır. Entelektüel bilgi seviyesinin aktif olduğu bu çağda bilgelik, akla en uygun olanı yapmak ve erdem, değer ve faziletli bir amacı gerçekleştirme anlamlarında kullanılmıştır (Çilingir, 2012: s. 12-15).

Sokrates, doğru tercihlerde bulunabilme için bilginin edinilmesi ve kullanılması becerisine bilgelik demektedir. Sokrates’in öğrencisi Platon ise insanın yaşamdaki en ulvi amacının en üstün erdem seviyesine ulaşmak olduğunu savunmuştur (Akt. Çilingir, 2012: s. 12-15). Bireyde erdem oluşması için de bilgelik, yiğitlik, ölçülülük ve adalet gibi değerlerin olması gerekmektedir. Bu nedenle Platon’a göre bilgelik seçkin sınıflara ait bir özelliktir. Aristo ise bilgiyi rasyonel açıdan ele alır ve bilgeliği pratik ve kuramsal olmak üzere ikiye ayırır. Pratik bilgelik sağduyuya, kuramsal bilgelik ise bilgiye dayandırılmaktadır (Westrate, 2016: s. 669).

1.4.3. Kültürel Farklılıklara Göre Bilgelik

Geert Hofstede (2001) göre toplumlar bireyci ve toplulukçu olarak ikiye ayrılmaktadır. Bireyci kültürlerde bireyin duygusal olarak bağımsızlığı, toplulukçu kültürlerde ise aile ve akrabalık gibi sosyal sisteme bağımlılığı hedeflenmektedir

(Akt. Ercan, 2011; s. 38). Bireyci kültürü temsil eden batıda bağımsızlık, yaratıcılık, keşfetme ve özgüven gelişimine çocuk yetiştirirken önem verilirken, doğu toplulukçu kültürünün bireyin gelişiminde uyum, itaat, koruma ve güvenilirlik değerli görülmektedir (Akt. Ercan, 2013; s. 159).

Toplulukçu kültürlerde bilgeliğe yaklaşımın temelini, yaşamın; akıl ve aktarımsal bilgiyle ulaşılamayan, yaşamın özü ve gayesiyle ilişkili bir özellik, dünyada var olan nesnelere özünde saklı olan tekliği, bütüncüllüğü ve karşılıklı iletişim oluşturmaktadır. Bireyci kültüre göre bilgelik sezgisel ve ilahi kaynaklı bir kazanımı amaçlamaktan uzaktır. Bireysel özellikler ve yaşamsal ihtiyaçlara yönelik bireyin bilimsel deneyimlerini, analitik düşüncelerini içeren, yaşantıların akabinde bilgelik kazanılmış sonuçtur. Bu kapsamda Batılı düşünürü göre bilgelik, bireyin bir konu hakkında tam bilgiye sahip olmasıdır. Tam bilgi ise kendini ve yaşamını düzenleme bilgisinden zanaatların bilgisine kadar geniş yelpazede insanın gereksinim duyduğu ve aklının kavrayabileceği bütün konuları kapsayan bilgidir (Ardelt, 2003; s. 283-284).

Kadim Türk medeniyetine baktığımızda da bilgelik ile ilgili Orhun Yazıtları'nda betimleme bulunmaktadır. Bu yazıtlara baktığımızda bilge kişinin içinde bulunduğu toplumu siyasi, ekonomik ve eğitim alanlarında yönlendiren, yol gösteren, toplumu iç ve dış tehditlere karşı bilgilendiren ve uyaran, toplulukçu bir anlayışla ötekileştirmeyen, kapsayıcı ve birleştirici bir insan tipi olarak betimlendiği görülmektedir (Sinanoğlu, 2006: s. 108). Destanlardaki toplumun özel değer verdiği bilge kişiler, uzun ömürlü, ilâhî sevgilere sahip, devlet düzeni üzerinde etkili gibi özelliklere sahiptir. Örneğin; Oğuz destanını içeren Dede Korkut hikâyelerindeki Korkut Ata, kavimdeki anlaşmazlıkları çözen, tehlikeleri görebilen, isim verilecekler isim veren, evlenecekleri evlendiren, sözünün üstüne söz söylenemeyen, saygı duyulan ve keramet sahibi bir bilge kişi olarak tasvir edilmektedir (Esirgen, 2007: s. 20).

Antik Yunan medeniyetinde insanın hayatta varmak istediği en son gaye, bilgeliğe ermesidir. Bu gaye zorunluluk değil tamamen sevgi ve arzu ile elde edilebilecek bir hedeftir. Bu nedenle bilge kişilere filozof, bilgiyi ürettikleri felsefe bilimine bilgelik aşkı demişlerdir. Bilge, bilgisiyle bir bütündür. Antik çağdan orta

çağa doğru zaman ilerledikçe inanca dayalı bilgelikle, akla dayalı bilgelik arasında bir ayrıma gidilmiştir (Akt. Kaya, 1981; s. 212).

1.4.4. Dinlere Göre Bilgelik

Türk medeniyetlerinde hâkim olan Gök Tanrı inancında yüce yaratıcı, her şeyi bilen, yüksek bir bilgeliğe sahiptir; insanın ve yaşam gücünün temsil edemediği, tanımlanamayan “bambaşka bir şeyi” temsil etmektedir (Esirgen, 2007: s. 32).

Hindistan’da en yaygın dini inanış olan Budizm’e göre bilgelik, bireyin sahip olabileceği en üst derecedir. Bireyin ruhsal saflığa, masumiyete, varoluş mükemmelliğine kendiliğinden ulaşarak özünde keşfettiği bilgeliğe ve çevresine yönelik gözlemlerinin deneyimleri sonucunda olup bitenle ilgili bilgiye ulaşmasıdır (Kaygısız, 2013: s. 103). Doğu’nun en eski medeniyetlerinden birisi olan Çin’de ortaya çıkan Konfüçyanizm inanışına göre bireylerin bilgeliğe ulaşması; deneyim, taklit ve yansıtma yollarıyla mümkün olmaktadır (Çilingir, 2012: s. 20-21).

Hristiyanlık dinine göre insanın en üstün niteliği olarak kabul edilen bilgelik, bireyin yaratıcıyla ilişkilerinden doğan ve yaratıcı tarafından verilen bir lütuf olarak kabul edilmektedir. Yahudilik inancında ise bireyin kendini gerçekleştirme amacıyla birçok çalışma yapması, topluma ve insanlığa yönelik erdemleri yaygınlaştırmaya çalışan bir çabalama içerir. Bilgelik yaratıcı tarafından kendilerine verildiğine inanmaktadırlar (Çilingir, 2012: s. 16; Kaygısız, 2013: s. 105-108).

İslâmiyet de ise bilgelik, Allah’ın özelliklerinden birisidir ve bilginin yegane sahibi Allah’a aittir. Kur’an-ı Kerim’in insanlar için temel bilgelik kaynağı olduğu inancı yaygındır. İslâm’ın bilgelik anlayışının en önemli kaynağı; bilgi, tatbikat, gaye, fayda ve sebep gibi ana unsurları birlikte ele alan Kur’an-ı Kerim ve Hz. Muhammed (s.a.v)’in uygulamalarıdır (Yaran, 2017; s. 265) Mevlâna Celaleddin Rumî, bilgeliği Kuran’ı Kerim ve Hz. Muhammed’in rehberliğinde insanın kendini bilmesi, geliştirmesi, olgunlaştırması olarak tanımlamaktadır. Zira Kur’an-ı Kerim’de peygamberlere diğer kişilerden farklı olarak hikmet verildiğinden bahsedilmektedir. Hikmet kavramı, derin, yararlı ve yüksek bilgi anlamına gelmektedir (Kaygısız, 2013: s. 105-108).

Dini inançların ve kültürel yaklaşımların ışığında geliştirilen bilgelik modelleri bireylerin bilgelik gelişimini anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır.

1.5. Bilgelik Modelleri

Bilgelik üzerine yapılan çeşitli çalışmalara göre, psikologlar tarafından kişilerin zihinlerinde oluşturdukları bilge kişiye dair algılarını ve olması gereken bilgelik davranışlarını belirlemek için Bilgelik Modelleri geliştirilmiştir (Kaygısız, 2013: s. 114-115).

Bu araştırmalar doğrultusunda geliştirilen belli başlı modeller;

1. Berlin Bilgelik Modeli,
2. Üç Boyutlu Bilgelik Modeli,
3. Sternberg Bilgelik Modeli,
4. Brown Bilgelik Gelişim Modeli,
5. Webster Modeli'dir.

1.5.1. Berlin Bilgelik Modeli

Bilgelğin, yaşam boyu gelişim açısından çeşitli yaşantılar altında gelişebileceği temeline dayanmaktadır. Paul B. Baltes tarafından 1987 yılında ortaya atılan model, birçok bilgelik çalışmasında referans olarak kullanılmaktadır. Bu model, yaşam boyunca bireyin davranışlarında ortaya çıkan sabitliğin ve değişimin araştırılmasını; gelişim sürecinde bireyler arası farklılıklar ve benzerliklerin koşulları hakkında bilgi elde edilmesini amaçlamaktadır (Akt. Özyer, 2016: s. 17).

Buna göre yaşamın temel paradigmalarındaki uzmanlık, duygusal ve motivasyonel davranışları ifade eden tüm ilişkili durumlar hakkında pragmatik bilgi vermektedir. Bilgelği yaşam uzmanlığı olarak gören Berlin Bilgelik Modeli, insan performansının yüksek seviyelerini, yaşlanırken açığa çıkan güçlü yönleri

belirlemede ve eylemlerde kendini gösteren zekânın güçlü bileşenlerini analiz etmektedir (Kunzmann ve Baltes, 2005: s. 118).

1.5.2. Üç Boyutlu Bilgelik Modeli

Bu modelde bilgeliğin bilişsel, duygusal ve yansıtıcı kişilik özelliklerinden oluşan üç boyutu olduğu ifade edilmektedir. Modelin odağında bilgeliğin bilişsel, yansıtıcı ve duygusal kişilik özelliklerin birleşmesinden oluşan gizli bir değer olduğu görüşü bulunmaktadır. Üç Boyutlu Bilgelik Modeli'nde bilişsel boyut için 14, yansıtıcı boyut için 12, duygusal boyut için 13 tane olmak üzere toplam 39 maddelik kişilik özelliklerini değerlendiren bir ölçek hazırlanmıştır (Ardelt, 2003: s. 281-283; Benedikovicova ve Ardelt, 2008: s. 181).

Bigeliğin bilişsel boyutu, kişinin yaşamındaki çevresel ve kişiler arası olup biteni derin biçimde kavrayarak hayatı anlama becerisini ifade etmektedir. Yansıtıcı boyut ise pozitif duyguların varlığını değerlendirmek ve güçlendirmek, empati kurabilmek, kayıtsız ya da olumsuz duyguları en aza indirilmesi, bilgeliğin duygusal boyutunu oluşturmaktadır. Duyuşsal boyut, insan doğasındaki pozitif ve negatif yönleri anlayarak benmerkezcilikten uzaklaşarak diğer insanlara karşı sempatik ve merhametli davranışları artmasıdır. Bu üç boyut birbirinden bağımsız değillerdir ve bir kişinin "Bilge" olarak adlandırılabilmesi için bu özelliklerin hepsini taşıması gerekmektedir (Ardelt, 2003: s. 278).

1.5.3. Sternberg Bilgelik Modeli

Modele göre bilgelik, kişinin zekâsını toplumun ve insanlığın yararı için kullanması olarak tanımlanmaktadır. Modelin temeli, insanların yeni fikir üretmek için ihtiyaç duydukları yaratıcılığa; iyiyi-doğruyu ayırt etmeyi sağlayan analitik zekâyâ; fikirlerine göre davranmalarını ve insanları ikna etmelerini sağlayan pratik zekâyâ bağlıdır. Zekâ ve yaratıcılık bir araya geldiğinde bir ölçüde uzmanlığın gelişmesine ve bilgeliğin açığa çıkmasını sağlamaktadır. Sternberg'e göre bilgelik, ancak zekâ ve yaratıcılığın sentezlenmesiyle oluşmaktadır. Bu model, insan zihnindeki bilgelik algısına yönelik geliştirilen modellerden farklı olarak, insanların

bilgeliğin unsurları olan zekâ ve yaratıcılığı nasıl kavramsallaştırdıklarını anlamaya çalışmaktadır (Akt. Duran, 2007: s. 39-40).

Ayrıca Sternberg'e göre, yüksek IQ seviyesine sahip olmak bilge olmak için yeterli değildir, çünkü bilge insan, güçlü özelliklerini bilerek, onlardan ortak kazançlar sağlama yoluna gitmelidir; aynı zamanda zayıf yanlarının da farkında olmalı ve her ikisi arasında denge kurmaya çalışmalı veya zayıf yanlarını giderme yolları aramalıdır (Akt. Kaygısız, 2013: s. 112).

1.5.4. Brown Bilgelik Modeli

Brown, bireyin kendini tanıması, yaşam bilgisi ve becerisi, muhakeme yeteneği, diğer insanları anlaması ve empatik iletişimi ve hayat boyu öğrenme isteğine sahip olması gibi unsurların bilgelik gelişimini sağladığını savunmaktadır. Bilgelik gelişim modeli bilgeliği tanımlamakla birlikte gelişimini ve etkileyen süreçlerinde neden ve nasılımı incelemektedir (Greene ve Brown, 2009: s. 15-16).

1.5.5. Webster Bilgelik Modeli

Webster'a göre bireyin yaşamı içerisinde kurduğu iletişimlerden, yargılamalarından, karar alma ve öğrenmelerinden elde ettiği niteliğe bilgelik denmektedir. Yaşam sürecini ele alarak geliştirdiği modelde beş boyutun bilgelik gelişimini sağladığını söylemektedir (Webster, 2003: s. 14).

Webster tarafından ortaya atılan beş boyut;

- **Deneyim:** Bireyin geçmişindeki yaşantılarından elde ettiği bilgi ve beceriyi bugün ve yarın içinde kullanma yetkinliğidir.
- **Duygusal bütünlük:** Bireyin yaşadıklarını yapıcı, kabul edici ve karmaşık etkilere karşı bütüncüllüğüne zarar vermeden kontrol etmesidir.
- **Hatırlama ve yansıtma:** Geçmişini bugüne yansıtarak olayı farklı taraflardan da ele alabilmesidir.
- **Açıklık:** Yeniliklere, bireyler arası iletişime ve farklılıklara esnek ve açık olmasıdır.
- **Mizah:** Yaşamını mizahi bir gözden görmesi ve ele alabilmesidir.

1.6. Bilge Kişinin Özellikleri

Bilgelik ile ilgili yapılan araştırmalara göre birbirinden farklı birçok özellik tespit edilmiştir. Üzerinde tam bir kanaatin oluşmadığı bilgeliğe ve bilge kişiye ait özellikler zaman içinde yeni araştırmaların sonucuna göre değişiklik göstereceği ve yeni nitelikler eklenebileceği ifade edilebilir.

Sternberg bilge kişiyi; kararlarında adil olan, yaşamındaki olaylardan en güvenilir dersleri çıkarabilen, davranışlarını mantık temelinde sergileyen, hoşgörülü ve uyumlu, dinginliğe ermiş, zekâsını basiretli biçimde yaşamının tüm yönlerine uygulayan ve etik anlayışa sahip olan kişi olarak tanımlamaktadır (Brown ve Greene, 2009: s. 3).

Bilge, diğer insanlara göre farklı düşünme becerisi olan, bilgiyi bir üst düzlemde görebilen ve değerlendiren, bilgiler arasında bağ kurup, bunları farklı alanlara aktarabilen, “özneliği”, “özgünlüğü” ve “özgüllüğü” olan bireydir. Bir diğer araştırmada da bireylerden zihinlerindeki “bilge kişi” modelini tanımlamaları istenmiş ve bu tanımlamalardan elde edilen verilerle bilgeliğin karakteristik özellikleri belirlenmiştir. Araştırma sonunda bilgeliğin beş temel özelliğe dayandığı elde edilmiştir. Yüksek anlayış, iletişim becerileri ve bireysel yargı, yetkinlik, olağanüstü yetenekler ve tevazulu olma bilgeliğin beş temel özelliği oluşturmaktadır (Limas ve Hansson, 2004: 86-87).

Zekâ, bilgi ve deneyim bilgeliğin temel taşları olarak kabul edilse de bilgelikten farklıdır. Zekâ, bilgi, deneyim ve erdem bilgeliğin temel unsurlarıdır ancak bilgelik bu boyutların birleşiminden daha büyük bir olgudur. Bilgili olmanın bilge olmayı gerektirmediği, iki kavramın aynı anlama gelmediği bilinmektedir. Eğitim alınarak “bilge” olunmadığı gibi eğitim seviyesine göre de bilgelik düzeyinden bahsedilememektedir. Örneğin, zeki bir insanın kendine ve topluma zarar veren davranışları olabilir, erdemli ve faziletli olmayan davranışlar sergileyebilir, bu durumda bu kişinin bilge özelliklerine sahip olduğunu ifade edilemez. Buna göre bilge, gerçek bilgilerin sınırlarını aşarak olaylar hakkında derin ve sistematik bir şekilde düşünen, konuşan ve hareket eden kişidir (Kaygısız, 2013: 125-126).

1.7. Bilgelik Konusunda Yapılan Çalışmalar

Özellikle 1980’li yıllardan beri bilgelik konusunda yapılan çalışmalar daha sıklıkla göze çarpmaktadır. Söz konusu çalışmalar genellikle bilgeliğin gelişiminde önemli olan unsurların etkilerini araştırmaya yöneliktir. Temel unsurlar; deneyim, yaş, cinsiyet ve eğitim gibi değişkenler oluşturmaktadır (Akt: Kaygısız, 2013: s. 110).

Robert J. Sternberg, bilgelik çalışmalarını psikolojik yaklaşımlar, örtük ve açık teori yaklaşımları olarak gruplandırmaktadır. Katılımcıların bilgelik anlayışlarını belirlemeye çalışan örtük teoriler, genellikle sosyal, bilişsel zekâ, yaratıcılık, motivasyon yeteneği gibi kavramları bilgeliğin boyutları olarak incelemekte ve bireylerin veya grupların zihinlerinde var olan bilgeliğin ortak özelliklerini belirlemeye çalışmaktadır. Açık bilgelik teorileri ise bilgeliğin boyutlarını ve performansını ölçmeyi amaçlamaktadırlar. Bu çalışmalarda, kişilerin hayali bir “bilge” karakterini nasıl algıladıklarını, bu kişide bekledikleri kişilik özellikleri ve davranışları ya da önceden hazırlanan çeşitli bilgelik ölçekleri ile kişilerin öz değerlendirme yaparak bilge davranışlar sergileyip sergilemedikleri ile “bilge” kişinin davranışlarının ölçekle ilişkilendirilmiştir (Limas ve Hansson, 2004: 86).

Baltes (2001) Ergenlerle genç yetişkinler arasındaki bilgelik düzeyin araştırmış, tüm ölçütlerde ergenler daha düşük bilgelik düzeyinde çıkmışlardır. Ayrıca ergenlerde kızların erkeklere göre daha bilge oldukları çıkarken genç yetişkinlerde böyle bir farklılığa rastlanmamıştır (Akt. Ardel, 2004: s.269).

Carstensen ve arkadaşları (1999; 2012) yaşlıların gençlerden ve yetişkinlerden daha fazla olumlu anılara odaklandıklarını ifade eder. Mutluluğun bireyin refahını ve bilgeliği artırdığını söylemektedir. Quinn (2011) ise olumlu duygular gibi negatif duyguların da bilgeliği geliştiren önemli bir değişken olduğunu söyler. Negatif yaşam olaylarının bireyleri yeni durumlara uyum sağlama ve sorunla baş etme becerisini artırdığı için bilgelik gelişimini etkilediğini savunmaktadır. Mickler ve Staudinger (2008) mutlulukla birlikte zekasında bilgelik performansı üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla Almanya’daki 60-80 yaş grubundaki 78 yaşlı bireyle

yaptığı araştırmada zekanın, bilgelik için önemli bir belirleyici olduğu bulgulandırmıştır (Akt. Yıldırım ve Abukan, 2015: s. 2)

Bergsma ve Ardelt (2012: s. 494-496) Hollanda'daki 7037 yaşlı bireyle mutluluk, yaşam tatmini ve subjektif refah ile bilgeliğin ilişkisini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda bilgeliğin, mutluluk ve subjektif refah algısı üzerinde olumlu etkisi olduğunu tespit edilmiştir.

Ardelt (2005: s. 17-18) Florida'da 180 yaşlı bireyin kriz olarak nitelendirdikleri olaylar ve durumlar ile baş etme becerilerini öğrenmek amacıyla yürüttüğü araştırmada bilge kişilerin baş etme stratejilerinin çok çeşitli olduğu ve çözüme yönelik en doğru kararı seçmeye özen gösterdikleri saptanmıştır. Ardelt, üç boyutlu bilgelik ölçeğinin geliştirilmesi sürecinde yürüttüğü araştırmada bilgeliğin; uzmanlık, genel refah, yaşam amacı, öznel sağlık, eğitim düzeyi ile pozitif; depresif belirtiler, ekonomik baskı, ölüm korkusu ile negatif ilişkili olduğu bulgulandırmıştır (Ardelt, 2003: s. 307-308).

Bluck ve Glück (2004) otobiyografik anlatıların bilgeliği betimleme düzeyini analiz ettiği bir çalışma yürütmüşlerdir. Bireylerin farklı yaşlardaki deneyimlerinin yaşamdaki olay ve temalarla bağlantısını ve ne tür dersler çıkarıldığını anlamaya çalışmışlardır. Sonuç olarak ergenlerden yaşlılara doğru artan düzeylerde bilgelik gelişiminin %90'nı temel yaşam olayları sonucunda oluşmaktadır (Akt. Kaygısız, 2013: s.113). Yapılan bir başka çalışmada ise bilgelik ile üretkenlik, ego bütünlüğü ve bağlılık arasında pozitif ilişki bulunmasına rağmen bilgeliğin yaş, eğitim seviyesi gibi özelliklerle ilişkisi tespit edilememiştir (Taylor vd. 2011: s. 132).

Yaygın görüşe göre bilgeliğin gelişiminde yaş ile birlikte zorlu yaşam problemleri ile ilgili bir alanda çalışmak, eğitim almak, bilgeliği öğreten bir öğretmene sahip olmak gibi değişkenlerin de etkili olduğu söylenmektedir. Gençler ve orta yaşlılar ile yapılan bir araştırmada bilgelik düzeyi ile kişinin yaşı ve bilgelik algısı arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Diğer bir araştırmada da bilgeliğin; yaş, cinsiyet gibi demografik değişkenlerle ilişkili olmadığını, kişinin bilişsel,

davranışsal ve duyuşsal deneyimleri ile ilişkili olduğu görüşünü savunmaktadır. (Ardelt, 2009: s. 9; Sternberg, 2005: s. 15).

Bilgelik davranışı üzerinde cinsiyetin etkili olduğu, erkeklerin sosyal ilişkilerinin daha fazla olduğu için daha bilge olabilecekleri, kadınların erkeklere göre daha fazla empatik ve duygusal düşündükleri ve daha bilge olabilecekleri, genç kadınların genç erkeklere göre, yaşlı erkeklerin yaşlı kadınlara göre bilgelik algılarının daha yüksek olduğu gibi sonuçların açıklandığı çeşitli araştırma bulguları ifade edilmektedir (Ardelt, 2009: s. 10).

Bilgelik ile yaş arasındaki ilişkisi üç modelle açıklanabilmektedir. Pozitif Model, bilgelik ile yaş arasında doğrudan bir ilişki olduğunu, her yeni yaşın kişiye daha fazla bilgelik getirdiğini öne sürer. Reddeden Model de ise bilgelik ile yaş arasındaki ilişkiye kötümser bir bakış açısıyla yaklaşmakta ve kişinin ilerleyen yaşlarda sahip olduğu bilgeliğin ve bilgilerin azalacağını savunmaktadır. Üçüncü model olarak ele alınan Kristalize Model, bilgeliğin gençlikten ilerleyen yaşlara kadar korunduğunu, gençlerin de yaşlılar gibi bilgiğe sahip olabileceklerini ancak bilgeliğin yaş ile sistematik olarak artmadığını ileri sürmektedir (Akt. Kaygısız, 2013: s. 131).

Bundock ise aslında bilgeliğin yaşam doyumunu belirlemede sosyoekonomik durum, finans, fiziksel çevre ve sosyal gelişme, yaş, cinsiyet gibi değişkenlerden daha fazla önemli olduğu ve fiziksel sağlık dışındaki unsurların bilgelikle ilişkisi olmadığını bulmuştur (Bundock, 2009: s. 5).

Çalışmalar ışığında bilgeliğin yalnız yaş ile ilişkili olmadığı gelişim dönemlerine göre gençlerin de deneyimlerinden faydalanabilen bilge kişilerden sayılabileceği söylenebilir. Özetle bilgelik, bilgiye sahip olan kişilerin zihinlerinde olgunlaşmakta ve gerekli durumlarda uygulamaya geçirilmektedir. Buna göre bilge kişi, kimsenin göremediğini görebilen, kimsenin düşünemediğini düşünebilen, kimsenin yapamayacağını yapabilecek kadar zeki, yaratıcı ve cesur olduğu söylenebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma deseni, evren ve örneklem, veri toplama araçları, veri analizi ve veri analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler açıklanmaktadır.

2.1 Araştırma Deseni

Bu çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. San Diego Bilgelik modeline göre psikososyal gelişim alanlarının bilgelik gelişimi ile ilişkisi betimlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın bağımsız değişkenleri; cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, öğrenim durumu, ergenliğe giriş yaşı, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, çalışma süresi, medeni durum, rol model olabilecek birini örnek almak, önemli bir yaşantıya sahip olmak, sosyo-ekonomi düzeyi ve anne kabul/ilgi düzeyi, anne sıkı denetim/kontrol düzeyi, baba kabul/ilgi düzeyi, baba sıkı denetim/kontrol düzeyi, anne çocuk yetiştirme stili ve baba çocuk yetiştirme stili olarak belirlenmiştir. Araştırmanın bağımlı değişkeni ise bilgelik düzeyidir.

2.2 Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesinde okuyan öğrenciler ile Kocaeli Büyükşehir Belediyesine bağlı olarak hizmet veren Akademi Lise kurumunda hizmet alan lise öğrencileri ve Bilgievi/Akademi Lise’de görev alan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme seçkisiz tabakalama yöntemi ile belirlenmiştir.

Nicel araştırmanın verilerini oluşturan örneklem grubuna ait demografik bilgiler aşağıda verilmiştir.

Çizelge 1. Nicel Verilere Ait Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Katılımcı	Cinsiyet	N	f	%
Lise	Kadın	145	234	32.30
	Erkek	89		
Üniversite	Kadın	191	251	34.60
	Erkek	60		
Mezun	Kadın	175	240	33.10
	Erkek	65		
Toplam	Kadın	511	725	100.00
	Erkek	214		

Araştırmanın örneklemini 511 kadın 214 erkek olmak üzere toplam 725 kişiden oluşmaktadır.

Çizelge 2. Nicel Verilere Ait Doğum Yılıının Cinsiyete Göre Dağılımı

Doğum Yılı	Cinsiyet	N	f	%
2001 ve üstü	Kadın	145	234	32.28
	Erkek	89		
2000 - 1991	Kadın	290	371	51.17
	Erkek	81		
1990 ve altı	Kadın	76	120	16.55
	Erkek	44		
Toplam	Kadın	511	725	100.00
	Erkek	214		

Örneklemdaki bireylerin doğum yılı aralığı 1963 - 2002 doğumlular olarak değişmektedir.

Nitel araştırmanın verilerini oluşturan örnekleme ait cinsiyet ve yaş dağılımı Çizelge 3 ve Çizelge 4’te gösterilmektedir.

Çizelge 3. Nitel Verilere Ait Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Sorular	Katılımcı	Cinsiyet	N	f
Örnek Rol Modele Sahip Olma	Lise	Kadın	56	88
		Erkek	32	
	Üniversite	Kadın	95	123
		Erkek	28	
	Mezun	Kadın	92	127
		Erkek	35	
	Toplam	Kadın	243	338
		Erkek	95	
Önemli Yaşantıya Sahip Olma	Lise	Kadın	40	68
		Erkek	28	
	Üniversite	Kadın	77	96
		Erkek	19	
	Mezun	Kadın	67	86
		Erkek	19	
	Toplam	Kadın	184	250
		Erkek	66	

Araştırmanın nitel verilerini oluşturan örnekleme, örnek rol model kişiye sahip oldukları söyleyen 243 kadın 95 erkek, önemli bir yaşantı yaşadıklarını ifade eden 184 kadın 66 erkekten oluşmaktadır.

Çizelge 4. Nitel Verilere Ait Doğum Yılına Cinsiyete Göre Dağılımı

Soru	Doğum Yılı	Cinsiyet	N	f	Soru	Cinsiyet	N	f
Örnek Rol Modele Sahip Olma	2001 ve üstü	Kadın	56	88	Önemli Yaşantıya Sahip Olma	Kadın	40	68
		Erkek	32			Erkek	28	
	2000 - 1991	Kadın	145	187		Kadın	115	144
		Erkek	42			Erkek	29	
	1990 ve altı	Kadın	42	63		Kadın	29	38
		Erkek	21			Erkek	9	
	Toplam	Kadın	243	338		Kadın	184	250
		Erkek	95			Erkek	66	

Örnekleme bireylerin doğum yılı aralığı 1963 - 2002 doğumlular olarak değişmektedir.

2.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada bilgelik gelişimini etkileyen unsurları tespit etmek için veri toplama aracı olarak ölçek ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

2.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini elde etmek amacıyla hazırlanmıştır. Formda cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, öğrenim durumu, ergenliğe giriş yaşı, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, çalışma süresi, medeni durum, rol model olabilecek birini örnek almak, önemli bir yaşantıya sahip olmak, rol model olan kişinin özellikleri ve önemli yaşantıların aktarımına ait bilgilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

2.3.2 Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği (ÇYSÖ)

Sümer ve Güngör (1999: s. 44-45) tarafından çocukların anne babalarına ait algıladıkları çocuk yetiştirme stillerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. 22 maddeden oluşan ölçek, iki boyutlu değerlendirme yapmaktadır. Kabul/ilgi ve kontrol/sıkı denetim boyutlarında puan alınmaktadır. Algılanan kabul/ilgi boyutu için elde edilen Cronbach Alfa değeri anne ve baba için 0,94 olarak bulunmuştur. Annelerden algılanan sıkı denetim/kontrol boyutu Cronbach Alfa değeri 0.80 iken, babalar için Cronbach Alfa değeri 0.70 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin ergen ve yetişkin formu bulunmaktadır.

2.3.3 San Diego Bilgelik Ölçeği

Thomas M. vd. tarafından 2017 yılında geliştirilen ölçeğin altı alt boyutu bulunmaktadır. 24 maddeden oluşan ölçekte her bir alt boyutu ifade eden dört madde bulunmaktadır. Ölçekte; 2-3-5-6-12-13-14-22-23-24 numaralı maddeler ters kodlanmaktadır. Ölçek hazırlama süreci sonunda elde edilen veriler; (χ^2 (246) = 657.03, $p < .001$, CFI = .94, TLI = .93, RMSEA = .06), ve Cronbach Alfa değeri 0.72 bulunmuştur.

Ölçeğin Türkçe'ye çevrilmesi amacıyla çalışma yürütülmüştür. San Diego Bilgelik Ölçeği'nin Türkçe versiyonunun geçerlik çalışmaları kapsamındaki kapsam geçerliği için 3 çevirmen tarafından ölçek maddeleri Türkçe'den İngilizce'ye ve İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiştir. Ayrıca Rehberlik ve Psikolojik Danışma Ana Bilim Dalında görevli olan 3 akademisyen tarafından çevirilerin orijinaline uygunluğu ve Türkçe formundaki ifadelerin anlaşılabilirliği değerlendirilmiştir. Alınan geri bildirimler doğrultusunda ölçek son haline getirilmiştir. Türkçe formda alt boyutlar; duygusal düzenleme (*madde 6-9-10-24*), sosyal danışmanlık (*madde 1-4-7-23*), kararlılık (*madde 2-8-12-14*), iç görü (*madde 13-15-19-22*), sosyal yanlısı davranış (*madde 3-5-16-18*) ve farklı değerlere tolerans (*madde 11-17-20-21*) olarak adlandırılmıştır.

San Diego Bilgelik Ölçeği'nin altı faktör ve 24 maddelik yapısının doğrulanıp doğrulanmadığını değerlendirmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi, pek çok gözlenebilir değişkenin oluşturduğu bir modelin gerçek verilerle ne derece uyum gösterdiğini değerlendirmeyi amaçlar (Aytaç ve Öngen, 2012: 17).

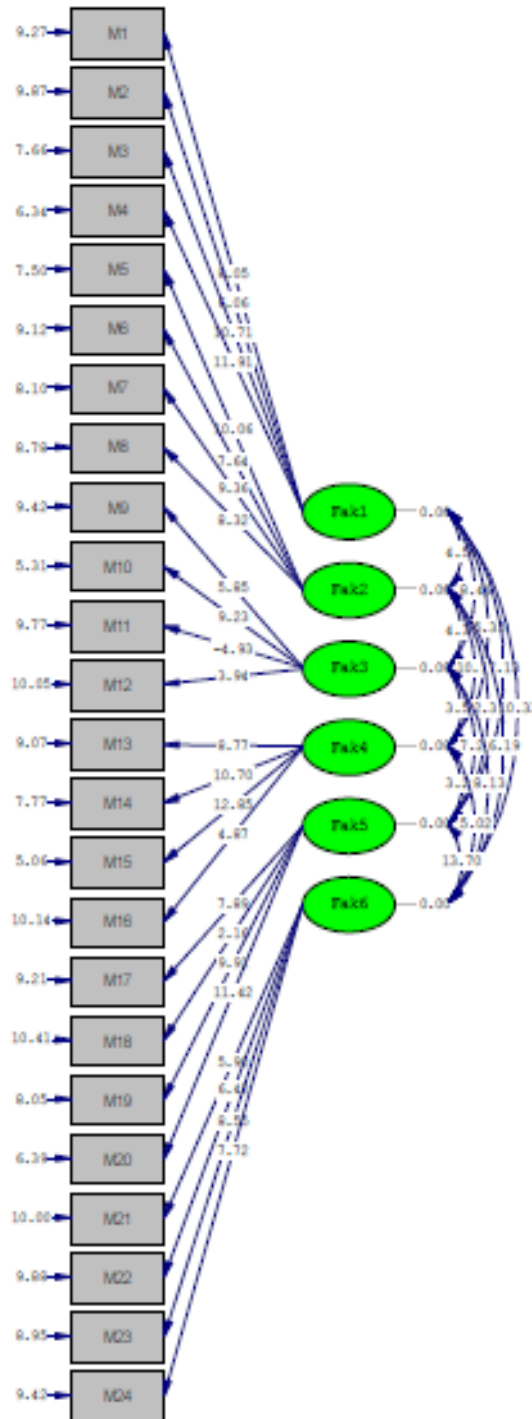
Doğrulayıcı faktör analizinde ölçek modelinde gözlenen değerler;

- $X^2/d < 3$; $0 < RMSEA < 0.05$; $0.97 \leq NNFI \leq 1$; $0.97 \leq CFI \leq 1$; $0.95 \leq GFI \leq 1$ ve $0.95 \leq NFI \leq 1$ aralıklarında olması mükemmel uyumu,
- $4 < X^2/d < 5$; $0.05 < RMSEA < 0.08$; $0.95 \leq NNFI \leq 0.97$; $0.95 \leq CFI \leq 0.97$; $0.90 \leq GFI \leq 0.95$ ve $0.90 \leq NFI \leq 0.95$ ise kabul edilebilir uyumu göstermektedir.

Uygulanan ilk doğrulayıcı faktör analizinde istatistiksel olarak anlamlı olmayan t değerine sahip maddeler incelenmiştir. İleri sosyal davranışlar faktöründeki 16. maddenin (*Tanımadığım birisinin parasını düşürdüğünü gördüğümde onu durdurup parasını ona geri veririm.*) t değerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle, ilgili maddeler ölçek kapsamından çıkarılarak yerine aynı alt boyuttaki (İnsanlar bencil olduğumu düşünüyor.) maddesiyle değiştirilmiştir ve analiz tekrar edilmiştir. Tekrar edilen analiz sonrasında anlamlı olmayan hiçbir t değerine rastlanmamıştır.

Uyarlanan bilgelik ölçeğinin uyum indeksleri ise $\chi^2=404.96$, $X^2/sd= 1.85$, RMSEA= 0.06, CFI=0.93, NNFI=0.92 ve NFI=0.86 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktöryel yapısını gösteren modelin gözlenen değişkenleriyle faktörleri arasındaki ilişkiyi gösteren katsayılar incelendiğinde, ölçeğin daha önce belirlenen altı faktörlü yapısının toplanan verilerle genel olarak uyum sağladığına karar verilmiştir.

Şekil 2. San Diego Bilgelik Ölçeği'ne ait path diagramı

San Diego Bilgelik Ölçeği'nin Cronbach alfa değeri $\alpha=.80$ (oldukça güvenilir) olarak belirlenmiştir. Bu anlamda araştırmada kullanılan ölçek güvenilirdir (Mchugh, 2012: s. 279). Büyüköztürk'ün (2017: s.183) belirttiği gibi bir ölçek güvenilirliğinin en az 0.70 olması gerekmektedir.

San Diego Bilgelik Ölçeği'nin güvenilirlik analizi kapsamında test tekrar test uygulaması yapılmış olup elde edilen veriler karşılaştırılmıştır. Lise, üniversite ve üniversite mezunu öğrenim seviyelerindeki toplam 50 katılımcıyla 3 hafta arayla aynı ölçeği uygulanması sonucunda birinci uygulama ile ikinci uygulama arasında $r=.93$ korelasyon katsayısı elde edilmiştir. Alt boyutlara ait korelasyon katsayılarına baktığımızda duygusal düzenleme alt boyutu $r=.78$, sosyal danışmanlık $r=.88$, kararlılık $r=.81$, iç görü $r=.85$, sosyal yanlısı davranış $r=.54$ ve farklı değerlere tolerans $r=.78$ değerleri bulunmuştur.

2.3 Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen veriler SPSS 21.0 paket programı ile değerlendirilmiştir. Bireylerin yaşamlarında ve bilgelik gelişiminde eğitimsel süreçlerin önemli olması ve kritik kırılmalara yol açması nedeniyle psikososyal gelişim basamakları okul dönemlerine göre ele alınmıştır. Bu kapsamda lise grubu ergenlik, üniversite grubu beliren yetişkinlik ve çalışan grup ise yetişkin olarak adlandırılmıştır.

Katılımcıların yaşlarının yakın olması nedeniyle kuşakların karakteristik özelliklerinin değişmeye başladığı onlu yaş farkı ve genel olarak eşit yaş gruplarının oluşması amacıyla 10'lu yaş aralıkları ile 2001 ve üstü, 1991 ve 2000 arası doğumlular, 1990 ve altı doğumlular olarak üç grup oluşturulmuştur (Glück ve Bluck, 2011: s. 322).

Ayrıca gruplararası farklılık incelenirken; anlamlılık seviyesi olarak 0,05 kullanılmış olup $p<0,05$ olması durumunda gruplararası anlamlı farklılığın olduğu, $p>0,05$ olması durumunda ise gruplararası anlamlı farklılığın olmadığı belirtilmiştir (Cowles ve Davis, 1982: s. 557).

Kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrol çocuk yetiştirme tutumu puanları için iyi (34 puan ve üstü), normal (23-33 puan), zayıf (22 puan ve altı), üçlü kategori oluşturulmuştur.

Çocuk yetiştirme stilleri açıklayıcı otoriter, izin verici ihmalkar, izin verici şımartan ve otoriter olmak üzere dört stil olarak bireylerin aldıkları ölçek puanına göre kategorize edilmiştir.

Araştırmada elde edilen verilerin normalliklerine ait betimsel istatistikler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Verilerin normallik değerlerine ilişkin betimsel istatistikler

Puanlar	Çarpıklık	Basıklık
San Diego Bilgelik Ölçeği	-0.19	-0.03
ÇYSÖ Anne kabul/ilgi alt boyutu	-1.00	.98
ÇYSÖ Anne sıkı denetim/kontrol alt boyutu	.36	-.16
ÇYSÖ Baba kabul/ilgi alt boyutu	-.83	.38
ÇYSÖ Baba sıkı denetim/kontrol alt boyutu	.38	-.09

Sonuçlara göre verilerin çarpıklık (-1.5, +1.5) ile basıklık (-3, +3) katsayılarının normal dağılımda olduğunu kabul edilebileceği görülmektedir (Akt. Erzen ve Çikrıkci, 2018: s.21-22; Arıcı, 2005: s. 198-200).

Araştırmadan elde edilen verilerin kategorize edilmiş değişkenlere göre analizleri yapılmış ve bulgular bölümünde açıklanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerinin analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

3.1 Araştırma alt problemlerine ilişkin bulgular

Bu bölümde araştırma sorularına ait bulgular ve tabloları sunulmaktadır. Her bir soru için anlamlı farklılık düzeyleri raporlandırılmıştır.

3.1.1 Bireylerin yaşı arttıkça bilgelik düzeyleri artmakta mıdır?

Araştırmaya katılan bireylerin yaş gruplarına göre aldıkları bilgelik puan ortalamaları Çizelge 5'te gösterilmiştir.

Çizelge 5. Yaşa göre bilgelik puanının betimsel istatistikleri

Doğum Yılı	N	X	S
2001 ve üstü	234	85.25	10.16
1991-2000	371	86.37	9.09
1990 ve altı	120	89.25	9.34

Çizelge 5'e göre küçük yaşta bireylerin en düşük bilgelik düzeyinde, en büyük yaşta bireylerin de en yüksek bilgelik düzeyinde olduğu görülmektedir.

Çizelge 6. Yaşa göre bilgelik düzeyine ilişkin Anova sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	1278.06	2	639.03	7.10	.00	1<3 2<3
Gruplarıçi	65029.03	722	90.07			

Bireylerin yaşı ile bilgelik düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur, F (2, 724)=7.10, p<.01. Bilgelik ölçeğinden alınan puan ortalamalarına göre 2001 ve üstü doğumlular diğer üst yaşlardaki kişilerden düşük puana sahiptir. Bireylerin yaşı

artıkça bilgelik düzeylerinin de arttığı söylenebilir. Bilgelğin tecrübe ve deneyimlerin sonucunda elde edilen bir süreç olduğu düşünülürse bireylerin yaşla birlikte yaşantıların bilgelik gelişiminde etkili olduğu ifade edilebilir. Analiz sonucuna göre yaşın bilgelik puanına etki değerine bakıldığında .02 ile zayıf etki tespit edilmiştir.

3.1.2 Gelişim dönemlerine göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?

Gelişim dönemleri; lise öğrencileri ergenlik döneminde, üniversite öğrencileri beliren yetişkinlik döneminde ve çalışan üniversite mezunları ise yetişkinlik döneminde varsayılarak belirlenmiştir. Gelişim dönemlerine göre bilgelik gelişiminin farklılaşıp farklılaşmadığı tespit etmek amacıyla tek yönlü anova analizi yapılmıştır. Bulgular Çizelge 7’de gösterilmektedir.

Çizelge 7. Gelişim dönemlerine göre bilgelik düzeylerine ilişkin Anova sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	1655.99	2	827.99	9.25	.000	1<3 2<3
Gruplarıçi	64651.11	722	89.54			

Analizi sonuçlarına göre gelişim dönemlerine göre bilgelik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur, $F(2, 722)=9.25, p<.05$. analiz sonuçlarına farklılık yetişkinlik dönemi ile ergenlik ve beliren yetişkinlik dönemleri arasındadır. Bilgelik puan ortalamalarına bakıldığında ($X_{\text{ergenlik}}=85.25 < X_{\text{beliren yetişkinlik}}=85.59 < X_{\text{yetişkinlik}}=88.63$) lisede okuyan ergenlik dönemindeki birey ile üniversitede öğrenimine devam eden beliren yetişkinlik döneminde olan bireyler arasında anlamlı bir farklılık oluşmamış ($p>.05$) ve çok düşük bir puan farklılığı görülmektedir. Bu sonuca göre gelişim dönemlerine ait ferdi/sosyal rollerin ve görevlerin yerine getirilmesinin bilgelik gelişiminde etkili olduğu söylenebilir. Sonuca yönelik etki değerine bakıldığında .03 ile zayıf etki tespit edilmiştir.

3.1.3 Cinsiyete göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?

Bilgelik puanlarının cinsiyete göre manidar bir farklılaşma olup olmadığını tespit etmek amacıyla t testi analizi yapılmıştır. Bulgular Çizelge 8’de sunulmuştur.

Çizelge 8. *Cinsiyete göre bilgelik düzeyine ilişkin t testi sonuçları*

Cinsiyet	N	X	SS	SD	T	p
Kadın	511	86.56	9.44	723	.34	.73
Erkek	214	86.30	9.89			

Araştırmaya katılan tüm katılımcıların cinsiyete göre bilgelik düzeyi puan ortalamalarının manidar farklılık göstermediği belirlenmiştir [$t_{(723)}=.34$; $p>0.05$].

3.1.4 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin cinsiyete göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?

Bigelik puanlarının gelişim dönemleri içinde cinsiyete göre anlamlı farklılığa nedene olması veya olmamasını bulgulandırmak amacıyla gelişim dönemleri içinde bağımsız örneklem t testi analizi yapılmıştır. Bulgular Çizelge 9’da sunulmuştur.

Çizelge 9. *Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde cinsiyete göre bilgelik düzeyine ilişkin t testi sonuçları*

Gelişim Dönemi	Cinsiyet	N	X	SS	sd	T	p
Ergenlik	Kadın	145	85.72	10.58	232	.93	.35
	Erkek	89	84.48	9.44			
Beliren Yetişkinlik	Kadın	191	85.43	9.04	249	-.46	.65
	Erkek	60	86.08	11.08			
Yetişkinlik	Kadın	175	88.49	8.57	238	-.39	.70
	Erkek	65	88.98	8.84			

Ergenlik dönemindeki bireylerin bilgelik düzeyi puan ortalamalarının cinsiyete göre manidar farklılık göstermediği belirlenmiştir [$t_{(232)}=.93$; $p>0.05$].

3.1.5 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin doğum sırasına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?

Bireylerin gelişim dönemlerine göre doğum sırasının bilgelik gelişimleri üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla anova analizi uygulanmıştır.

Çizelge 10. *Gelişim dönemlerine göre doğum sırasının bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri*

Gelişim Dönemleri	Doğum Sırası	N	X	SS
Ergenlik	Birinci	96	84.47	10.18
	İkinci	79	85.42	9.98
	Üçüncü ve üzeri	59	86.31	10.43
Beliren Yetişkinlik	Birinci	113	86.42	10.42
	İkinci	90	84.96	8.62
	Üçüncü ve üzeri	48	84.83	9.09
Yetişkinlik	Birinci	105	88.44	.83
	İkinci	74	88.88	1.08
	Üçüncü ve üzeri	61	88.63	.56

Çizelge 10'a göre ergenlik döneminde doğum sırası arttıkça bilgelik puan ortalamasının arttığı görülmektedir.

Çizelge 11. *Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin doğum sırasına göre bilgelik düzeyine ilişkin Anova sonuçları*

Gelişim Dönemleri	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Ergenlik	Gruplararası	.19	2	.10	.44	.64
	Gruplarıçi	50.41	231	.22		
Beliren Yetişkinlik	Gruplararası	140.79	2	70.40	.77	.46
	Gruplarıçi	22647.94	248	91.32		
Yetişkinlik	Gruplararası	8.43	2	4.22	.06	.95
	Gruplarıçi	17801.82	237	75.11		

Analiz sonucuna göre ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde doğum sırasına göre manidar bir farklılık olmadığı bulgulanmıştır, $F_{\text{ergenlik}}(2, 231)=.10, p>.05$; $F_{\text{beliren yetişkinlik}}(2, 248)=.77, p>.05$; $F_{\text{yetişkinlik}}(2, 237)=.06, p>.05$.

3.1.6 Yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin medeni durumuna göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?

Yetişkinlik dönemindeki bireylerin medeni durumuna göre bilgelik düzeyinin farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla t testi yapılmış ve sonuç Çizelge 12’de gösterilmiştir.

Çizelge 12. Yetişkinlerde medeni durumun bilgelik düzeyine etkisine ilişkin t testi sonuçları

Medeni Durum	N	X	SS	SD	T	p
Bekar	123	88.25	8.25	238	-.92	.36
Evli	117	89.15	9.02			

Yetişkinlik dönemindeki bireylerin bilgelik düzeyi puan ortalamalarının medeni duruma göre manidar farklılık göstermediği belirlenmiştir [$t_{(238)}=-.92$; $p>.05$].

3.1.7 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin kardeş sayısına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?

Gelişim dönemlerine göre kardeş sayısının bireylerin bilgelik gelişimi üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla tek yönlü anova testi uygulanmıştır.

Çizelge 13. Gelişim dönemlerine göre kardeş sayısının bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri

Gelişim Dönemleri	Kardeş Sayısı	N	X	SS
Ergenlik	İki ve daha az	93	85.04	9.54
	Üç	77	84.91	11.24
	Dört ve üstü	64	85.97	9.79
Beliren Yetişkinlik	İki ve daha az	114	85.73	10.13
	Üç	79	85.00	9.17
	Dört ve üstü	58	86.12	8.98
Yetişkinlik	İki ve daha az	75	87.91	8.49
	Üç	87	88.14	9.24
	Dört ve üstü	78	89.86	8.03

Çizelge 13’de gelişim dönemlerine göre kardeş sayısının bilgelik ölçeği puan ortalamaları verilmiştir.

Çizelge 14. *Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde kardeş sayısına göre bilgelik düzeyine ilişkin Anova sonuçları*

Gelişim Dönemi	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Ergenlik	Gruplararası	45.99	2	23.00	.22	.80
	Gruplarıçi	24006.13	231	103.92		
Beliren Yetişkinlik	Gruplararası	46.01	2	23.00	.25	.78
	Gruplarıçi	22742.73	248	91.71		
Yetişkinlik	Gruplararası	178.11	2	89.06	1.20	.30
	Gruplarıçi	17632.14	237	74.40		

Yapılan analiz sonucuna göre ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde kardeş sayısı ile bilgelik düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulgulanmıştır, $F_{\text{ergenlik}}(2, 231)=.22, p>.05$; $F_{\text{beliren yetişkinlik}}(2, 248)=.25, p>.05$; $F_{\text{yetişkinlik}}(4, 235)=1.20, p>.05$.

3.1.8 Yetişkinlik dönemindeki bireylerde çalışma yılına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?

Yetişkinlik dönemindeki bireylerin bilgelik puanının çalışma yılına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü anova analizi yapılmıştır. Betimsel istatistikler Çizelge 15’de analiz sonucu Çizelge 16’da gösterilmektedir.

Çizelge 15. *Çalışma yılına göre bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri*

Gelişim Dönemi	Çalışma Yılı	N	X	SS
Yetişkinlik	0-1 yıl	43	87.33	7.62
	1.01-5 yıl	112	87.98	8.74
	5.01-10 yıl	52	89.40	9.85
	10.01 ve üzeri	33	91.27	7.01
	Toplam	240	88.63	8.63

Çizelge 15’te yetişkinlerin çalışma yıllarına göre aldıkları bilgelik ölçeği puanı ortalamaları verilmiştir.

Çizelge 16. *Yetişkinlik dönemindeki bireylerin çalışma yılına göre bilgelik düzeylerine ilişkin Anova sonuçları*

Gelişim Dönemi	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Yetişkinlik	Gruplararası	381.78	3	127.26	1.72	.16
	Gruplariçi	17428.47	236	73.85		

Analiz sonucuna göre yetişkinlik dönemindeki bireylerin çalışma yılı ile bilgelik puanları arasında manidar bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir, $F(3, 236)=1.72, p>.05$.

3.1.9 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemindeki bireylerin annelerinin eğitim düzeyine göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?

Annelerinin eğitim düzeylerine göre bireylerin bilgelik puanlarının farklılaşp farklılaşmadığını bulmak amacıyla tek yönlü anova analizi yapılmıştır. Çizelge 17’de analiz sonucu gösterilmektedir.

Çizelge 17. *Gelişim dönemlerine göre annelerin eğitim düzeylerinin bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri*

Gelişim Dönemleri	Eğitim Düzeyi	N	X	SS
Ergenlik	İlkokul ve altı	109	85.01	10.76
	Ortaokul	66	85.70	10.16
	Lise ve üstü	59	85.20	9.11
Beliren Yetişkinlik	İlkokul ve altı	133	84.77	8.98
	Ortaokul	49	85.43	10.97
	Lise ve üstü	69	87.28	9.46
Yetişkinlik	İlkokul ve altı	169	88.61	8.61
	Ortaokul	35	88.83	7.99
	Lise ve üstü	36	88.50	9.56

Çizelge 17’de annelerinin eğitim düzeylerine göre bireylerin aldıkları bilgelik ölçeği puanı ortalamaları verilmiştir.

Çizelge 18. *Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin annelerinin eğitim düzeyine göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları*

Gelişim Dönemi	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Ergenlik	Gruplararası	19.63	2	9.82	.09	.91
	Gruplariçi	24032.49	231	104.04		
Beliren Yetişkinlik	Gruplararası	285.73	2	142.87	1.57	.21
	Gruplariçi	22503.00	248	90.74		
Yetişkinlik	Gruplararası	2.05	2	1.03	.01	.99
	Gruplariçi	17808.20	237	75.14		

Analiz sonucuna göre ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde olan bireylerin annelerin eğitim düzeyi ile aldıkları bilgelik puanları arasında manidar bir farklılık bulunmamaktadır, $F_{\text{ergenlik}}(2, 231)=.09, p>.05$; $F_{\text{beliren yetişkinlik}}(2, 248)=1.57, p>.05$; $F_{\text{yetişkinlik}}(2, 237)=.01, p>.05$.

3.1.10 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde bireylerin babalarının eğitim düzeyine göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?

Babalarının eğitim düzeylerine göre bireylerin bilgelik puanının farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü anova analizi yapılmıştır. Analiz sonucu Çizelge 19'da gösterilmiştir.

Çizelge 19. *Gelişim dönemlerine göre babaların eğitim düzeylerinin bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri*

Gelişim Dönemleri	Eğitim Düzeyi	N	X	SS
Ergenlik	İlkokul ve altı	54	86.22	11.09
	Ortaokul	57	85.09	8.09
	Lise	87	84.81	10.51
	Üniversite ve üstü	36	85.14	10.16
Beliren Yetişkinlik	İlkokul ve altı	56	84.45	9.04
	Ortaokul	69	86.62	9.44
	Lise	71	85.70	10.20
	Üniversite ve üstü	55	85.31	9.43
Yetişkinlik	İlkokul ve altı	97	88.55	8.58
	Ortaokul	52	89.38	7.72
	Lise	55	88.65	9.39
	Üniversite ve üstü	36	87.69	9.07

Çizelge 19'da babalarının eğitim düzeyleri ile bireylerin aldığı bilgelik puanları gösterilmektedir.

Çizelge 20. *Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının eğitim düzeyine göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları*

Gelişim Dönemi	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Ergenlik	Gruplararası	70.25	3	23.42	.23	.88
	Gruplarıçi	23981.88	230	104.27		
Beliren Yetişkinlik	Gruplararası	152.16	3	50.72	.55	.65
	Gruplarıçi	22636.58	247	91.65		
Yetişkinlik	Gruplararası	61.83	3	20.61	.27	.84
	Gruplarıçi	17748.42	236	75.21		

Çizelge 20'ye göre ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemindeki bireylerin babalarının eğitim düzeyi ile aldıkları bilgelik puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır, $F_{\text{ergenlik}} (3, 230)=.23, p>.05$; $F_{\text{beliren yetişkinlik}} (3, 247)=.55, p>.05$; $F_{\text{yetişkinlik}} (3, 236)=.27, p>.05$.

3.1.11 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemindeki bireylerin ergenliğe girme yaşına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?

Ergenliğe girme yaşına göre bireylerin bilgelik puanının farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmak amacıyla tek yönlü anova analizi yapılmıştır. Çizelge 22'de analiz sonucu gösterilmektedir.

Çizelge 21. Ergenliğe girme yaşına göre bilgelik düzeyini betimsel istatistikleri

Gelişim Dönemleri	Ergenliğe Girme Yaşı	N	X	SS
Ergenlik	12 yaş ve altı	57	84.75	10.98
	13 yaş	57	86.30	10.49
	14 yaş	66	84.50	10.57
	15 yaş ve üstü	54	85.59	8.42
Beliren Yetişkinlik	12 yaş ve altı	89	86.57	10.39
	13 yaş	76	85.53	8.66
	14 yaş	54	85.15	8.92
	15 yaş ve üstü	32	83.75	10.21
Yetişkinlik	12 yaş ve altı	78	89.31	9.32
	13 yaş	79	88.34	8.49
	14 yaş	52	87.40	8.05
	15 yaş ve üstü	31	86.17	8.24

Çizelge 21'de gelişim dönemlerine göre bireylerin ergenliğe girme yaşlarının ölçekten aldıkları bilgelik puanları ortalamaları gösterilmektedir.

Çizelge 22. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin ergenliğe girme yaşına göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları

Gelişim Dönemi	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Ergenlik	Gruplararası	120.10	3	40.03	.39	.76
	Gruplariçi	23932.03	230	104.05		
Beliren Yetişkinlik	Gruplararası	205.20	3	68.40	.75	.52
	Gruplariçi	22583.54	247	91.43		
Yetişkinlik	Gruplararası	154.57	3	51.52	.69	.56
	Gruplariçi	17655.68	236	74.81		

Analiz sonucuna göre ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin ergenliğe girme yaşı ile bilgelik puanları arasında manidar bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir, $F_{\text{ergenlik}}(3, 230)=.39, p>.05$; $F_{\text{beliren yetişkinlik}}(3, 247)=.75, p>.05$; $F_{\text{yetişkinlik}}(3, 236)=.56, p>.05$.

3.1.12 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde bireylerin gelir düzeyine göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?

Bireylerin gelir düzeylerine göre bilgelik puanının farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla tek yönlü anova analizi yapılmıştır. Çizelge 24’de analiz sonucu gösterilmektedir.

Çizelge 23. Gelişim dönemlerine göre gelir durumuna ait bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri

Gelişim Dönemleri	Ergenliğe Girme Yaşı	N	X	SS
Ergenlik	2020 tl ve altı	44	86.77	11.29
	2021-4020 tl	137	84.88	9.59
	4021 tl ve üstü	53	84.96	10.68
Beliren Yetişkinlik	2020 tl ve altı	89	86.24	9.90
	2021-4020 tl	105	84.54	9.44
	4021 tl ve üstü	57	86.51	9.16
Yetişkinlik	2021-4020 tl	184	88.30	8.17
	4021 tl ve üstü	56	89.70	10.02

Çizelge 23’de gelişim dönemlerindeki bireylerin gelir durumlarına göre ölçekten aldıkları bilgelik puanları ortalamaları gösterilmektedir.

Çizelge 24. *Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin gelir düzeyine göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları*

Gelişim Dönemi	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Ergenlik	Gruplararası	125.58	2	62.79	.61	.55
	Gruplariçi	23926.54	231	103.58		
Beliren Yetişkinlik	Gruplararası	200.39	2	100.19	1.10	.33
	Gruplariçi	22588.35	248	91.08		

Bireylerin gelir durumuna göre ergenlik ve beliren yetişkinlik dönemlerindeki bilgelik puanları arasında manidar bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir, $F_{\text{ergenlik}} (2, 231) = .61, p > .05$; $F_{\text{beliren yetişkinlik}} (2, 248) = 1.10, p > .05$.

Çizelge 25. *Yetişkinlerde gelir düzeyinin bilgelik düzeyine etkisine ilişkin t testi sonuçları*

Gelir Düzeyi	N	X	SS	SD	T	p
2021-4020 tl	184	88.30	8.17	238	-.95	.34
4021 tl ve üstü	56	89.70	10.02			

Yetişkinlik dönemindeki bireylerin bilgelik düzeyi puan ortalamalarının medeni duruma göre manidar farklılık göstermediği belirlenmiştir [$t_{(238)} = -.95; p > .05$].

3.1.13 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemindeki bireylerin model aldıkları birisinin olup olmamasına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?

Bireylerin büyüme süreçlerinde model aldıkları bir kişinin olup olmamasına göre bilgelik düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmak amacıyla t testi yapılmıştır.

Çizelge 26. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin model kişiye sahip olma durumuna göre bilgelik puanlarının t testi sonuçları

Gelişim Dönemi	Model Kişi	N	X	SS	SD	T	p
Ergenlik	Var	88	86.90	9.85	232	1.94	.05
	Yok	146	84.26	10.25			
Beliren Yetişkinlik	Var	123	86.76	9.49	249	1.91	.06
	Yok	128	84.47	9.50			
Yetişkinlik	Var	127	89.76	8.15	238	2.17	.03
	Yok	113	87.35	9.01			

Analiz sonucuna göre ergenlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin model aldıkları bir kişinin olmasının bilgelik puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir [$t_{\text{ergenlik}}(232)=1.94$; $p<0.05$]; [$t_{\text{yetişkinlik}}(238)=2.17$; $p<0.05$]. Beliren yetişkinlik döneminde ise bireylerin model aldıkları bir kişinin varlığının bilgelik düzeyi üzerinde manidar bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir [$t_{\text{beliren yetişkinlik}}(249)=1.91$; $p>0.05$]. Sonuç olarak bireylerin yaşamında örnek aldıkları rol model kişi olmasının bilgelik gelişiminde önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Bireylerin gelişim dönemlerinin başında model kişilere ihtiyacı olduğunu, yetişkinlik döneminde de karar verme ve sorumluluklarını yerine getirmede model kişilerden fikir ve örnek aldığı ifade edilebilir. Ara dönem olan beliren yetişkinlikte ise bireylerin kendi kararlarını deneyerek öğrenme eğiliminde olduğu söylenebilir.

3.1.14 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin büyüme süreçlerinde model aldıkları birisi var mıdır? Bu model aldıkları bireylerin özellikleri nasıldır.

Bireylerin ifadeleri ile büyüme süreçlerinde model aldıkları kişilere ait özellikler Çizelge 27’de gösterilmiştir.

Çizelge 27. Bireylerin büyüme süreçlerinde model aldıkları kişilere ait görüşleri

Tema	Alt Tema	Kod
Rol Model Kişinin Özellikleri	Davranış ve Tutum	Akıllıca hareket eden, sevmeyi bilen, öğrenmekten hoşlanan, kitap okuyan, disiplinli, dinleyen, dürüst, kendinden başkalarını düşünen, gerektiği kadar konuşan, insanlara yardım eden, hakkaniyetli davranan, düşünceli davranan, idealleri olan, çalışkan, iletişimi iyi olan, empati kurabilen, düzenli spor yapan, dini gerekliliklerini yerine getiren, genel kültür seviyesi yüksek, tutarlı davranan.
	Bireysel Özellikler	Popüler, bakımlı, sevecen, otoriter, nazik, adaletli, ağırbaşlı, analitik düşünen, araştırmacı, ileri görüşlü, lider ruhlu, cesaretli, anlayışlı, çok yönlü yeteneklere sahip, iyimser, af eden, ahlaklı, terbiyeli, sadakatli, ön yargısız, güvenli biri, hırslı, yakışıklı, güler yüzlü, değerlerine bağlı, çözüm odaklı, saygı duyulan, karizmatik, hitabeti güçlü, mesleki becerisi yüksek, akademik yönden başarılı.
	Psikolojik Özellikler	Samimi, eğlenceli ve komik, özgüvenli, özgür ruhlu, dini inancı yüksek, hoşgörülü, gözü pek cesur, inatçı, sabırlı, yufka yürekli, sevgi dolu, naif, yılmazlık seviyesi güçlü, fedakar, inandığı uğruna çabalayan, körü körüne inanamayan.
	Örnek Kişinin Kimliği	Dini lider, siyasi ve askeri kişilik, aile ferdi, yakın çevresi

Örnek alınan kişilerden; dini lider olarak Hz. Muhammed (s.a.v)’i, siyasi ve askeri olarak Atatürk ve TSK personeli, aile bireyleri olarak anne, baba, abla, abi ve kuzen, yakın çevre olarak da öğretmenin önemli bir etkisi olmakla birlikte iş/okul arkadaşı yüksek tekrarlı ifade edilmiştir.

3.1.15 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin kişiliklerine etki ettiğini düşündükleri önemli bir yaşantıları olup olmasına göre bilgelik düzeyi farklılaşmakta mıdır?

Bireylerin kişiliklerini etkilediğini düşündükleri önemli bir yaşantıları olup olmasına göre bilgelik düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla t testi yapılmıştır.

Çizelge 28. *Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde önemli bir yaşantıya sahip olma durumuna göre bilgelik puanlarının t testi sonuçları*

Gelişim Dönemi	Önemli Yaşantı	N	X	SS	SD	T	p
Ergenlik	Var	68	87.52	11.77	232	2.20	.03
	Yok	166	84.33	9.30			
Beliren Yetişkinlik	Var	96	86.50	9.52	249	1.19	.24
	Yok	155	85.03	9.55			
Yetişkinlik	Var	86	89.67	8.30	238	1.41	.16
	Yok	154	88.04	8.78			

Analiz sonucuna göre ergenlik döneminde olan bireylerin önemli bir yaşantıya sahip olma durumunun bilgelik puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir [$t_{\text{ergenlik}}(232)=1.94$; $p<0.05$]. Ergenlik dönemindeki bireylerin kimlik kazanımına karşı rol karmaşası yaşadıkları bilinmektedir. Bu kapsamda ergenlerin yaşadıkları travmatik veya mutluluk verici olayları kişilik kazanımı sürecinde olumsuz veya olumlu yönde etkilediğini düşündüğü ifade edilebilir.

Beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemindeki bireylerde önemli bir yaşantının bilgelik gelişiminde manidar bir farklılığa neden olmadığı görülmektedir [$t_{\text{belirenyetişkinlik}}(249)=1.19$; $p>0.05$]; [$t_{\text{yetişkinlik}}(238)=1.41$; $p>0.05$].

3.1.16 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin büyüme süreçlerinde kişiliklerine etki ettiğini düşündükleri önemli yaşantıları nelerdir?

Bireylerin gelişim dönemlerine göre kişiliklerine etki ettiğini düşündükleri önemli yaşantıları Çizelge 29’da gösterilmiştir.

Çizelge 29. *Bireylerin büyüme süreçlerinde kişiliklerini etkilediğini düşündükleri önemli yaşantılarına ait görüşleri*

Tema	Alt Tema	Kod
Önemli Yaşantılar	Yakın Kaybı ve Zorlu Yaşantı	Birinci, ikinci ve üçüncü derece yakın kaybı, 17 Ağustos depremi, cinsel saldırı, ekonomik sıkıntı, trafik kazası, yurt dışına çıkmak.
	Bireysel İlişkiler ve İletişim	Aile içi çatışmalar, anne baba arası geçimsizlik, sağlıklı aile ilişkileri ve desteği, akran zorbalığı, iyi arkadaşlıklar, karşı cinsle yakın duygusal ilişki, sevgilisi olmaması, baba-genç tartışmaları, kardeş kıskançlığı, dini ve manevi topluluklarda bulunmak, aileden uzakta büyümek, üniversiteyi kazanmak, yeni kişilerle tanışma.
	Sağlık	Sağlık sorunlarının olması, yakınlarının geçirdiği hastalıklar veya ameliyatlar, doğum yapmak, psikolojik sıkıntılar.
	İlgi ve Hobi	Kitap okumak, okuduğum bölüm, spor yapmak,
	Özerklik	Tek yaşamak, ailemden ayrı şehirde okumak, aileden uzakta yurttan kalmak, yurttan eve geçmek, evcil hayvan sahibi olmak.
	Özel	Rahatsız oluyorum, özel durum, maalesef bilgi veremem.

Büyüme süreçlerinde model aldıkları kişi/kişilerin özelliklerinin sorulduğu sorudan elde edilen veriye göre cevaplar altı tema altında toplanmıştır. Katılımcıların kişiliklerini etkilediğini söylediği önemli yaşantılardan bireysel ilişki ve sağlıklı iletişim bulgusu 97 katılımcı tarafından paylaşılmıştır. 36 katılımcı yakınlarını kaybetme ve zorlu yaşantı başlığında yaşamlarına ait bilgilerden paylaşım yapmışlardır. Sağlık problemi yaşayanlar ile birlikte yakınlarının sağlık sorunlardan etkilendiğini ifade eden katılımcılar (N=15) kanser ve türevleri ile birlikte psikolojik rahatsızlıkların kişiliklerin, önemli ölçüde etkilediğini ifade etmektedirler. Kişilerin aileden uzakta kendi yaşamlarını idame ettirdiklerini söyledikleri özerk yaşam kişilik gelişimlerinde önemli rol oynamıştır. Liselerde ve üniversitede aileden uzakta yurttan veya evde kalmak katılımcıların sık tekrarlı yaşantılarından (N=17). Son olarak önemli bir yaşantısı olduğunu söyleyenlerden bir kısmı yaşantısını paylaşmak istememiştir. Önemli yaşantısını gizli tutma eğiliminde olması yaşantının kişilik üzerindeki etkisinin büyüklüğü konusunda fikir vermektedir.

3.1.17 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin annelerinin kabul/ilgi düzeylerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Bireylerin annelerinin kabul/ilgi düzeylerine göre bilgelik puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü anova analizi yapılmıştır. Analiz sonucu Çizelge 30'da gösterilmiştir.

Çizelge 30. *Gelişim dönemlerine göre annelerinin kabul/ilgi düzeylerine yönelik bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri*

Gelişim Dönemleri	Anne kabul/ilgi düzeyi	N	X	SS
Ergenlik	Zayıf	83	82.52	9.87
	Normal	108	85.09	9.52
	İyi	43	90.93	10.17
Beliren Yetişkinlik	Zayıf	61	83.34	11.28
	Normal	130	85.60	8.59
	İyi	60	87.85	9.22
Yetişkinlik	Zayıf	70	84.69	8.81
	Normal	123	89.17	7.55
	İyi	47	93.06	8.67

Çizelge 30'da annelerin kabul/ilgi düzeyleri ile bireylerin aldığı bilgelik puanlarının ortalamaları gösterilmektedir.

Çizelge 31. *Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde bireylerin annelerinin kabul/ilgi düzeyine göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları*

Gelişim Dönemi	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Ergenlik	Gruplararası	2009.54	2	1004.77	10.53	.00	3<5 4<5
	Gruplariçi	22042.59	231	95.42			
Beliren Yetişkinlik	Gruplararası	614.11	2	307.06	3.43	.03	3<5
	Gruplariçi	22174.62	248	89.41			
Yetişkinlik	Gruplararası	2048.94	2	1024.47	15.41	.00	3<4 3<5 4<5
	Gruplariçi	15761.31	237	66.50			

Çizelge 31'e göre ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde bireylerin annelerinin kabul/ilgili düzeyleri ile bilgelik puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır, $F_{\text{ergenlik}} (2, 231)=10.53, p<.05$; $F_{\text{beliren yetişkinlik}} (2, 248)=3.43, p<.05$; $F_{\text{yetişkinlik}} (2, 237)=15.41, p<.05$. Etki değerine bakıldığında ergenlik orta, beliren yetişkinlik zayıf ve yetişkinlik dönemlerinde anne kabul/ilgisinin bilgelik gelişiminde güçlü etkisi olduğu bulunmuştur.

Ergenlik dönemindeki bireylerin yüksek olarak değerlendirdiği anne kabul/ilgi düzeyi normal ve altı, iyi ve yüksek olarak kategorileşen ifadelerinin kabul/ilgi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Anne kabul/ilgisi yüksek olan bireylerin bilgelik puanları diğer anne kabul/ilgi düzeylerinden bulunmuştur.

Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin ise annelerinin yüksek kabul/ilgi düzeyine sahip olanların bilgelik puanları ile normal ve altı ile yüksek anne kabul/ilgi düzeyleri arasında manidar bir farklılık vardır. Annelerinin yüksek kabul/ilgi düzeyine sahip olduğunu ifade eden bireylerin bilgelik puanı diğerlerin yüksek bulunmuştur.

Yetişkinlik dönemindeki bireylerin bilgelik düzeylerinin annelerinin kabul ilgi düzeyleri normal ve altı olanlar ile iyi olanların, normal ve altı olanlar ile yüksek anne kabul/ ilgisine sahip olanların arasında anlamlı düzeyde farklılaştığı, çok iyi olanlarla da normal olanlar arasında manidar farklılık olduğu görülmektedir. Anne kabul/ilgisinin yüksek olduğu bireylerde bilgelik gelişiminin daha iyi olduğu söylenebilir.

3.1.18 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde bireylerin annelerinin sıkı denetim/kontrol düzeylerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Bireylerin annelerinin sıkı denetim/kontrol düzeylerine göre bilgelik puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü anova analizi yapılmıştır. Analiz sonucu Çizelge 33'de gösterilmiştir.

Çizelge 32. *Gelişim dönemlerine göre annelerin sıkı denetim/kontrol düzeylerine yönelik bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri*

Gelişim Dönemleri	Anne sıkı denetim/kontrol düzeyi	N	X	SS
Ergenlik	Zayıf	37	86.03	12.81
	Normal	116	87.03	9.27
	İyi	81	82.36	9.47
Beliren Yetişkinlik	Zayıf	66	88.85	8.52
	Normal	118	84.71	9.21
	İyi	67	84.22	10.56
Yetişkinlik	Zayıf	38	90.66	9.38
	Normal	111	88.99	8.13
	İyi	91	87.33	8.79

Çizelge 32'de annelerinin sıkı denetim/kontrol düzeyleri ile bireylerin aldığı bilgelik puanlarının ortalamaları gösterilmektedir.

Çizelge 33. *Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde annelerinin sıkı denetim/kontrol düzeyine göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları*

Gelişim Dönemi	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Ergenlik	Gruplararası	1065.61	2	532.81	5.35	.01	2>3
	Gruplarıçi	22986.51	231	99.51			
Beliren Yetişkinlik	Gruplararası	792.52	2	396.26	4.47	.01	1>2, 1>3
	Gruplarıçi	21996.21	248	88.69			
Yetişkinlik	Gruplararası	324.60	2	162.30	2.20	.11	-
	Gruplarıçi	17485.65	237	73.78			

Analiz sonuçlarına göre ergenlik ve beliren yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin annelerinin sıkı denetim/kontrol düzeyleri ile bilgelik puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır, $F_{\text{ergenlik}} (2, 231)=5.35, p<.05$; $F_{\text{beliren yetişkinlik}} (2, 248)=4.47, p<.05$. Anne sıkı denetim/kontrol çocuk yetiştirme tutumunun bilgelik gelişimine etkisi zayıf olarak bulunmuştur.

Yetişkinlik dönemindeki bireylerin annelerinin sıkı denetim/kontrol yetiştirme tutumu ile bilgelik puanları arasında manidar bir farklılık bulunmamaktadır $F(2, 237)=2.20, p>.05$.

3.1.19 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının kabul/ilgi düzeylerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Bireylerin babalarının kabul/ilgi düzeylerine göre bilgelik puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü anova analizi yapılmıştır. Analiz sonucu Çizelge 34’te gösterilmiştir.

Çizelge 34. *Gelişim dönemlerine göre babalarının kabul/ilgi düzeylerine yönelik bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri*

Gelişim Dönemleri	Baba kabul/ilgi düzeyi	N	X	SS
Ergenlik	Zayıf	59	84.31	11.26
	Normal	106	84.32	9.68
	İyi	69	87.49	9.69
Beliren Yetişkinlik	Zayıf	59	84.20	9.74
	Normal	105	83.96	9.35
	İyi	87	88.49	9.07
Yetişkinlik	Zayıf	46	86.46	7.98
	Normal	90	87.19	9.38
	İyi	104	90.83	7.77

Çizelge 34’te babaların kabul/ilgi düzeyleri ile bireylerin aldığı bilgelik puanlarının ortalamaları gösterilmektedir.

Çizelge 35. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının kabul/ilgi düzeyine göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları

Gelişim Dönemi	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Ergenlik	Gruplararası	491.28	2	245.64	2.41	.09	-
	Gruplarıçi	23560.85	231	101.99			
Beliren Yetişkinlik	Gruplararası	1125.58	2	562.79	6.44	.00	1>3 2>3
	Gruplarıçi	21663.15	248	87.35			
Yetişkinlik	Gruplararası	906.16	2	453.08	6.35	.00	1>3 2>3
	Gruplarıçi	16904.09	237	71.33			

Analiz sonuçlarına göre beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının kabul/ilgi düzeyleri ile bilgelik puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır $F_{\text{beliren yetişkinlik}}(2, 248)=6.44, p<.05$; $F_{\text{yetişkinlik}}(2, 237)=6.35, p<.05$. Babalarının kabul/ilgi çocuk yetiştirme tutumlarının bireylerin bilgelik gelişimine etkisi zayıf olarak bulunmuştur.

Analiz sonuçlarına göre ergenlik dönemindeki bireylerin babalarının kabul/ilgi düzeyleri ile bilgelik puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır $F_{\text{ergenlik}}(2, 231)=2.41, p>.05$.

3.1.20 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının sıkı denetim/kontrol düzeylerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Bireylerin babalarının sıkı denetim/kontrol düzeylerine göre bilgelik puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü anova analizi yapılmıştır. Analiz sonucu Çizelge 36'da gösterilmiştir.

Çizelge 36. Gelişim dönemlerine göre babalarının sıkı denetim/kontrol düzeylerine yönelik bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri

Gelişim Dönemleri	Baba sıkı denetim/kontrol düzeyi	N	X	SS
Ergenlik	Zayıf	49	90.25	10.43
	Normal	109	83.76	9.24
	İyi	76	84.17	10.37
Beliren Yetişkinlik	Zayıf	68	88.02	9.75
	Normal	128	85.34	9.09
	İyi	55	83.18	9.82
Yetişkinlik	Zayıf	39	90.59	8.67
	Normal	131	89.14	7.92
	İyi	70	86.57	9.57

Çizelge 36’da babaların sıkı denetim/kontrol düzeyleri ile bireylerin aldığı bilgelik puanlarının ortalamaları gösterilmektedir.

Çizelge 37. Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının sıkı denetim/kontrol düzeyine göre bilgelik puanlarına ilişkin Anova sonuçları

Gelişim Dönemi	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Ergenlik	Gruplararası	1552.49	2	776.24	7.97	.00	1>2 1>3
	Gruplariçi	22499.64	231	97.40			
Beliren Yetişkinlik	Gruplararası	727.01	2	363.51	4.09	.02	1>3
	Gruplariçi	22061.72	248	88.96			
Yetişkinlik	Gruplararası	480.15	2	240.07	3.28	.04	-
	Gruplariçi	17330.11	237	73.12			

Analiz sonuçlarına göre ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının sıkı denetim/kontrol düzeyleri ile aldıkları bilgelik puanları anlamlı bir farklılık bulunmaktadır, $F_{\text{ergenlik}}(2, 231)=5.35, p<.05$; $F_{\text{beliren yetişkinlik}}(2, 248)=4.47, p<.05$. Babaların sıkı denetim/kontrol tutumunun bireylerin bilgelik gelişimine etkisini zayıf düzeydedir.

3.1.21 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin annelerinin çocuk yetiştirme stillerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin annelerinin çocuk yetiştirme stillerine göre bilgelik puanlarının farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü anova analizi yapılmıştır.

Çizelge 38. *Gelişim dönemlerine göre annelerinin çocuk yetiştirme stillerine yönelik bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri*

Gelişim Dönemleri	Annelerin Çocuk yetiştirme stili	N	X	SS
Ergenlik	Açıklayıcı otoriter	143	86.12	10.21
	Otoriter	69	83.07	9.97
Beliren Yetişkinlik	Açıklayıcı otoriter	143	85.99	9.16
	Otoriter	86	85.24	10.46
Yetişkinlik	Açıklayıcı otoriter	143	89.10	8.51
	Otoriter	75	88.19	8.89

Çizelge 38’de annelerin çocuk yetiştirme stilleri ile bireylerin aldığı bilgelik puanlarının ortalamaları gösterilmektedir.

Çizelge 39. *Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin annelerinin çocuk yetiştirme stillerine göre bilgelik puanlarına ilişkin t testi sonuçları*

Gelişim Dönemi	Annelerin çocuk yetiştirme stili	N	X	SS	SD	T	p
Ergenlik	Açıklayıcı otoriter	146	86.17	10.14	232	1.79	.08
	Otoriter	88	83.73	10.07			
Beliren Yetişkinlik	Açıklayıcı otoriter	146	85.79	9.34	249	.39	.70
	Otoriter	105	85.31	9.87			
Yetişkinlik	Açıklayıcı otoriter	146	89.01	8.49	238	.85	.39
	Otoriter	94	88.03	8.86			

Analiz sonucuna göre ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin annelerinin çocuk yetiştirme stillerinin bilgelik puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir [$t_{\text{ergenlik}(232)}=1.79$; $p>0.05$]; [$t_{\text{beliren yetişkinlik}(249)}=.39$; $p>0.05$]; [$t_{\text{yetişkinlik}(238)}=.85$; $p>0.05$].

3.1.22 Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının çocuk yetiştirme stillerine göre bilgelik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin babalarının çocuk yetiştirme stillerine göre bilgelik puanlarının farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla t testi analizi yapılmıştır.

Çizelge 40. *Gelişim dönemlerine göre babalarının çocuk yetiştirme stillerine yönelik bilgelik düzeyi betimsel istatistikleri*

Gelişim Dönemleri	Baba Çocuk yetiştirme stili	N	X	SS
Ergenlik	Açıklayıcı Otoriter	175	84.89	10.17
	Otoriter	59	86.34	10.13
Beliren Yetişkinlik	Açıklayıcı Otoriter	175	85.68	9.34
	Otoriter	76	85.38	10.07
Yetişkinlik	Açıklayıcı Otoriter	175	88.90	8.30
	Otoriter	65	87.89	9.49

Babaların çocuk yetiştirme stilleri ile bireylerin aldığı bilgelik puanları ortalamaları Çizelge 40'ta gösterilmiştir.

Çizelge 41. *Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde bireylerin babalarının çocuk yetiştirme stillerine göre bilgelik puanlarına ilişkin t testi sonuçları*

Gelişim Dönemi	Babaların Çocuk Yetiştirme Stili	N	X	SS	SD	T	p
Ergenlik	Açıklayıcı Otoriter	175	84.89	10.17	232	-.95	.34
	Otoriter	59	86.34	10.13			
Beliren Yetişkinlik	Açıklayıcı Otoriter	175	85.68	9.34	249	.23	.82
	Otoriter	76	85.38	10.07			
Yetişkinlik	Açıklayıcı Otoriter	175	88.90	8.30	238	.80	.42
	Otoriter	65	87.89	9.49			

Analiz sonuçlarına göre ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde bireylerin babalarının çocuk yetiştirme stilleri ile bilgelik puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır, [$t_{(232)}=-.95$; $p>0.05$]; [$t_{(249)}=.23$; $p>0.05$]; [$t_{(238)}=.42$; $p>0.05$].

SONUÇ ve TARTIŞMA

Psikososyal gelişim alanı olarak bilgelik gelişiminde çeşitli değişkenlerin etkisini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada bilgeliği etkileyen ve etkilemeyen unsurlar tespit edilmiştir. Bilgelik alan yazında ifade edildiği gibi geniş yelpazesi olan bir kavramdır ve bu nedenle uzmanlar tarafından uzlaşmış bir tanımı bulunmamaktadır (Ardelt, 2003: s. 277). Ortak bir görüşe sahip olunabilmesi için farklı kültürlerin araştırma sonuçları, ortak bilgelik gelişimini etkileyen değişkenlerin tespiti ile mümkün olabilecektir. Çalışmamızda da Türkiye kültürü içinde gelişimsel olarak birbirine yakın üç farklı gelişim evresindeki bireylerin bilgelik gelişimlerini raporlamak, bilgelik gelişimine etki eden değişkenlere yönelik alan yazına bilgi sunmak amaçlanmıştır. Çalışmamızdan elde edilen verilerin alan yazındaki diğer araştırmalarla uyumlu olup olmaması incelenmiş olup, etkinin kaynakları ve kültürel etkiler tartışılmıştır.

Araştırmamızın ilk sorusu olan yaşa göre bilgelik gelişimi incelenmiş ve yaş arttıkça bilgelik düzeyinin arttığı tespit edilmiştir. Alan yazındaki verilerle uyum sağlayan bu bulgu kişilerin yaşı ilerledikçe deneyim/tecrübe kazanımı sağlayan fırsatlar ile bilgi ve davranışta bireysel olgunluğa yaklaştıkları söylenebilir (Ardelt, 2003: s.277; Jeste vd., 2010: s. 668-669). Ayrıca yaş ilerledikçe bireylerin bilişsel ve duygusal becerilerinin de gelişmesinin bilgece davranmayı kolaylaştırdığı düşünülmektedir (Thomas vd. 2017: s. 71; Taylor ve Bates, 2011: s. 130). Kuşaklar arası etkileşimi ile bilgelik performansı yüksek yaşlılardan öğrendikleri ile çocukların/gençlerin toplumsal birlikteliğe yönelik daha uyumlu ve karşılaştıkları sorunlarla baş etmede geçmiş bilgi/tecrübeleri kullanarak başarılı olabilecekleri öngörülmüştür. Batı'da sürdürülmekte olan okul temelli kuşaklar arası öğrenme etkinliklerinin Türkiye'de de yaygınlaştırılması gerekmektedir. Ülkemizde yapılan araştırmalar kuşaklar arası etkileşimin faydasından bahsetmektedir (Polat vd. 2017: s. 133-134). Ayrıca bilgelikteki yaş etkisini daha derin incelemek amacıyla daha geniş bir örnekleme, daha yüksek yaş gruplarını içerecek şekilde araştırma yapmak faydalı bilgiler sağlayacaktır. Uzun süreli boylamsal bir araştırma yapılarak da

gelişim dönemlerindeki bilgelik gelişimini, etkileyen çevresel ve bireysel faktörlerin incelenmesi daha detaylı ve doğruya yakın bilgi sağlayacaktır.

Araştırmamızda gelişim dönemleri üç başlıkta ele alınmıştır. Ergenlik dönemi, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik olarak kategorize edilmiştir. Ergenlik dönemini lise öğrenim dönemi, beliren yetişkinlik üniversite öğrenim dönemini, yetişkinlikte üniversite mezunu çalışan bireyleri kapsamaktadır. Bilgelik düzeyinin gelişim dönemlerine göre manidar farklılaştığı bulunmuştur. Her gelişim dönemi bireylerin yaşamına yeni bireysel ve toplumsal sorumluluk getirdiği düşünüldüğünde davranışlarının olgunlaşması olması beklenen bir değişimdir (Ardelt, 2004: s. 259). Ayrıca biyolojik ve fizyolojik olarak da olgunlaşma devam etmektedir. Birbirini tetikleyen ve bütüncül bir etkileşimle ardın sıra devam eden süreci sağlıklı gelişim olarak tanımlayabiliriz (Bang ve Zhou, 2014: s. 435; Benedikovicova ve Ardelt, 2008: s. 180; Ardelt, 2009: s. 194-195). Araştırmamızda olduğu gibi yakın yaşlarda bulunan farklı gelişim dönemlerinde olanların birbirlerine yönelik yakın yaş akran desteğinin de önemli bir fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurumu Başkanlığı'nca her eğitim kademesinin bir alt kademe ve bir üst kademesi ile etkileşimini sağlayacak değer içerikli sosyal projeler ve etkinlikler hayata geçirilmelidir. Yaşlı bireylerden bilgeliğin, muhakeme etme ve bilgi/tecrübe birikimini alan gençler, yakın yaşlardaki büyükleriyle de yaparak yaşayarak öğrenmesine dayalı eylemsel ve beceriye yönelik bilgelik gelişimi fırsatını yakalayacaklardır.

Cinsiyetin bilgelik gelişiminde etkili olmadığı, cinsiyete göre bilgelik düzeyinin değişmediği bulunmuştur. Alan yazındaki sonuçlarla genel olarak uyumludur. Kültürün cinsiyet rolleri üzerinde etkisi olduğu bilinmektedir. Doğu ve Batı kültürlerinde cinsiyet algısında ve rollerinde farklılıkların olduğu yapılan araştırmalarda ifade edilmektedir (Ardelt, 2004: s. 305). Farklı kültürel öğretilere rağmen cinsiyete göre bilgelik düzeyinin her iki kültürde de farklılaşmanın olmaması, bilgelik gelişiminde kişiye özgü nitelik ve özelliklerin daha etkili olduğunu göstermektedir (Bergsma ve Ardelt, 2012: s. 492-495). Kadın ve erkeklerin fiziksel, ruhsal ve kültürel farklılıkları olduğu gibi yaşam içerisin eşit yeterliliklere ve haklara sahip olduklarını erken çocukluk eğitimi döneminden başlamak üzere her

gelişim dönemine özel kurumsal nitelikli veya aile içi farkındalık çalışmalarının yapılması toplumsal refah için gereklidir.

Gelişim dönemlerine göre kadın ve erkeklerin bilgelik düzeyleri detaylı incelendiğinde manidar bir farklılık bulunmamıştır. Fakat bilgelik performansı ortalama puanları değerlendirdiğinde ergenlik döneminde manidar farklılık bulunmaktadır. Ergenlik döneminde kadınların erkeklerden yüksek puan aldığı görülmüştür. Bu farklılığın Türkiye kültüründeki kız çocuklarının erken yaşta ev işleri, örf ve ananevi aktarımsal görevleri yapması konusunda teşvik edilmesi, genetik alt yapısına göre fizyolojik, biyolojik, bilişsel ve duygusal gelişiminin genelde erkeklerden önce olma eğiliminden kaynaklanabileceği söylenebilir. Türkiye kültüründe erkekler ergenlik döneminde daha özgür ve sorumluluk alması gereken görevlerden muaf tutulmaktadır. Bu durum erkeklerin geç olgunlaşmasını sebeplerinden biri olarak görülmektedir (Çuhadaroğlu ve Akfırat, 2017: 1032-1033; Bergsma ve Ardeit, 2012: s. 486).

Beliren yetişkinlik döneminde de erkeklerin kadınlardan daha yüksek bilgelik puan ortalaması aldığı görülmektedir. Erkeklerin bu gelişim döneminde daha yüksek bilgelik puanı alması aileden uzakta bireysel özgür yaşamaya daha elverişli yetiştirilmesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Ayrıca kadınların duygusal yapılarının daha erken gelişmesi nedeniyle aileden ayrı yaşama ve yeni ortam/kişilerle yakınlık kurma konusunda çekingen olması beliren yetişkinlik döneminde bilgelik gelişimini etkilediği ifade edilebilir (Redzanowski ve Glück, 2012: s. 393; Ardeit, 2009: s. 10-11).

Yetişkinlik dönemindeki bireylerin cinsiyete göre aldıkları bilgelik puanları neredeyse aynıdır. Önceki iki gelişim döneminde birbirinden farklı değerler alan kadın ve erkekler hayatın şartları içerisinde denk bilgelik gelişimi göstermektedirler (Ardeit, 2016: s. 193-194). Bu durum aile kurma vb. kadın ve erkeğin ortaklaşa bir yaşam kurma ve sürdürme mücadeleleri içerisinde kendilerini ve karşı cinsi daha yakından tanımaya ve anlamaya başladıklarını göstermektedir. Kültürel olarak babaerkil toplumlarda bu farkındalık durumu yaşam içinde kendini gösterememekte, çevresel etkilerin altında erkek egemen bir anlayışla kadınlara yönelik kalıp

yargıların oluşmasına neden olmaktadır. Sonraki araştırmalarda benzer bilgelik performansı sergileyen yetişkinlerin birbirini algılamalarındaki farklılıkların temel kaynaklarının ne olabileceğinin belirlenmesi faydalı olacaktır.

Ergenlik, beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerin doğum sırasının bilgelik gelişimi üzerinde etkisi incelenmiş ve manidar bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Alan yazında doğum sırasının kişilerin psikososyal gelişiminde etkili olduğunu belirten araştırmalar bulunmaktadır (Oktan vd. 2014: s. 145-146; Aydın ve Egemberdiyeva, 2018: s. 45-46). Genel olarak Türkiye toplumunda da ailenin en büyük çocuğunun daha olgun olduğu, en küçüğünün de daha az sorumluluk alma eğiliminde olduğu söylenegelmektedir. Çocuklar arasındaki temel farklılığın mizaç ve kişilik özelliklerinden kaynaklanabileceği, ebeveynler tarafından algılanan psikolojik olgunluk ve bilgelik düzeyindeki algı farklılığının nedenleri araştırılmalıdır.

Kardeş sayısının bilgelik gelişimi üzerinde etkili olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan analizde anlamlı bir etkisi olmadığı bulgulanmıştır. Ergenlik döneminde çok kardeşli olmanın akran dayanışması açısından faydalı olduğu görülmektedir (Aydın ve Egemberdiyeva, 2018: s. 46). Aile büyükleriyle ve genel olarak yetişkinlerle çatışmalı bir ilişki içinde olan ergenlik dönemindeki bireyler, kimlik kazanımı döneminde yaşadığı rol karmaşalarını konuşabileceği ve kendisinin anlaşılacağı hissettiği bir desteğin olması sağlıklı kişilik gelişimi için önemlidir (Redzanowski ve Glück, 2012: s. 394).

Bireyin yaşamında aile kurması, eş ve çocuk sahibi olmasının temel sorumlulukları açısından büyük bir değişim getirdiği bir gerçektir. Ailenin geçimi, sağlıklı iletişim ve karşılıklı diğer sorumluluklar bireylerin düşünce, duygu ve davranışlarında olgunlaşmasını sağladığı düşünülmektedir. Araştırmamızda yetişkinlerin medeni durumuna göre bilgelik düzeyleri incelenmiş ve manidar bir farklılık göstermediği bulgulanmıştır. Bu bilgi alan yazındaki diğer sonuçlarla uyum sağlamamaktadır. (Winefield ve Harvey, 2010: s. 94-95; Sheldon ve Kasser, 2001: s. 492-493; Hogan ve Roberts, 2004: s. 211-212). Evli ve bekarların bilgelik puan ortalamalarına bakıldığında anlamlı bir farklılığa neden olmasa da evlilerin bekarlardan daha yüksek bilgelik puanı aldığı görülmektedir. Araştırmamızdaki evli

bireylerin aile olarak geçirdikleri süre yaş grupları açısından kısadır. Türkiye kültüründe uzun süreli birliktelikleri içeren bir aile grubunun da dahil edildiği kapsayıcılığı daha geniş bir araştırma yapılması önerilmektedir.

Çalışma hayatına katılmış bireylerin farklı ortamlarda çeşitli deneyimler elde ettiği bir gerçektir. Her deneyimin kişi de bilgelik davranışını oluşturduğu da tam ve net olarak söylenememektedir. Fakat bireylerin bilgelik gelişimleri üzerinde etkisinin olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Araştırmamızda da çalışma yılı arttıkça bilgelik düzeyinin arttığı görülmektedir (Donnellan, vd. 2007: s. 240-241). Bu artışa aynı zamanda yaşında ilerlemesinin etkili olabileceği ifade edilebilir. Çalışmamızın çalışan grup örneklemini ekseriyetini öğretmenlerin oluşturduğu eğitim kurumu çalışanları oluşturmaktadır. Türkiye kültüründe çalışma yılının bilgelik üzerindeki etkisini tüm yönleriyle değerlendirebilmek ve incelemek amacıyla farklı iş kollarının, mesleklerin ve eğitim seviyelerinin dahil edildiği bir çalışma önerilmektedir.

Annenin eğitim düzeyinin bireylerin bilgelik düzeyleri üzerinde manidar bir etkisi olmadığı bulunmuştur. Ergenlik dönemindeki bireylerden annelerinin eğitim düzeyinden daha fazla etkilendikleri söylenebilir (Çakmak vd. 2018: s. 7-8). Alan yazında anne eğitim düzeyinin akademik başarı, psikolojik sağlamlık ve insani değerler konularında anlamlı bir etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir. Bilgelik ile ilişkili olan bu durumlarda anne eğitim düzeyi etkili iken bilgelik gelişiminde anlamlı bir etkisinin olmaması incelenmelidir. Eğitim seviyesi lisans ve lisansüstü olan anneler ile okuryazar düzeyindeki annelerin çocukları yüksek bilgelik performansı sergilemiştir. Eğitim seviyesindeki farklılaşmaya rağmen çocuklardaki bilgelik gelişiminin benzerliği araştırılmalı ve etki kaynakları bulgulanmalıdır.

Babanın eğitim düzeyinin bireylerin bilgelik gelişiminde manidar bir etkisi olmadığı bulunmuştur. Yetişkinlik dönemindeki bireylerde babalarının eğitim düzeyinin bilgelik puanlarındaki etkisi oldukça azdır. Ergenlik ve beliren yetişkinlik döneminde babalarının öğrenim durumuna göre bilgelik puanları anlamlı farklılaşmasa da eğitim kademeleri arasında birbirinden farklıdır. Alan yazındaki diğer araştırmaların sonuçlarıyla uyumsuzdur (Hotaman, 2012: s. 196-198; Özel ve Zelyurt, 2016: s. 27-28).

Olgunlaşmanın biyolojik ve fizyolojik süreç sonunda gerçekleşmesi gibi psikolojik olgunlaşma da bireylerin yaşamlarında yavaş yavaş gelişmektedir. Birbirlerinden bağımsız olmayan bu büyüme ve olgunlaşma durumu farklı gelişimsel dönemlerde değişen önceliklerle ardın sıra gerçekleşmektedir (Ardelt, 2008: s. 222). Alan yazında bireylerin psikolojik olgunlaşmasını etkileyen etmenler üzerine yapılan araştırmalarda ergenliğe girme yaşının olgunlaşmada önemli olduğu bulgulanmıştır (Parlaz, vd., 2012: s. 14; Papini ve Micka, 1991: s. 33-35; Bryan-Hancock ve Casey, 2010: s. 58-60). Bizim çalışmamızda da ergenliğe girme yaşının cinsiyetler arasında ve erken/geç olmasının bireylerin bilgelik gelişimine manidar bir etkisi olmadığı bulunmuştur.

İnsanların yaşam koşullarını belirleyen en önemli faktör gelir düzeyidir. Araştırmamızda gelir düzeyi olarak asgari ücret temel alınmıştır. Açlık sınırı ve yoksulluk sınırlarına göre kategorize yapılarak dört gelir düzeyi belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda gelir düzeyinin bilgelik gelişiminde manidar farklılığa neden olmadığı bulunmuştur. Bilgelik gelişimi, karar verme, kendini ifade edebilme, psikososyal olgunluk vb. alt başlıklarında incelenmiştir. Sonuç olarak alan yazındaki bulgularla genel olarak uyum sağlamaktadır (Taşdelen, 2001: s. 46-48; Duran, 2007: s. 68-70; Oruç, 2013: s. 27).

Bilgelik gelişiminde bireysel özelliklerle birlikte önemli olan diğer bir etken de bireyin çevresinde örnek alabileceği model bir kişinin olmasıdır. Özellikle gelişim dönemlerinde karşılaştığı yeni sorunlarla baş etme ve çözümlemesinde örnek davranışlarını gözlemleyebileceği, fikir danışabileceği, görüşlerinden istifade edebileceği bilgece davranan kişilere ihtiyacı olmaktadır. Araştırmamızda da bireylerin çevresinde örnek aldıkları model bir kişinin olmasının bilgelik gelişimleri üzerinde manidar bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Bu sonuç alan yazındaki diğer sonuçlarla uyum sağlamaktadır (Ardelt, 2011: s. 246-248). Model kişilerin bilgelik gelişiminde etkisini artırmak adına gençlerin alanında uzmanlık seviyesine ermiş bilge kişileri tanınması ve birlikte zaman geçireceği projelerin hayata geçirilmesi önerilmektedir.

Araştırmamızda daha derin bilgi almak için iki adet açık uçlu soru sorulmuştur. İlk soruda model aldıkları kişilerin özelliklerini tanımlamaları istenmiştir. Katılımcıların örnek aldıkları kişilere ait özellikler kategorize edilerek dört tema altında toplanmıştır. Genel olarak model aldıkları kişinin genel kişilik özellikleri betimlenmiştir (Weststrate, vd. 2016: s. 663-664). Katılımcılar tarafından ifade edilen özellikler: “*Popüler, bakımlı, sevecen, otoriter, nazik, adaletli, ağırbaşlı, analitik düşünen, araştırmacı, ileri görüşlü, lider ruhlu, cesaretli, anlayışlı, çok yönlü yeteneklere sahip, iyimser, af eden, ahlaklı, terbiyeli, sadakatli, ön yargısız, güvenli biri, hırslı, yakışıklı, güler yüzlü, değerlerine bağlı, çözüm odaklı, saygı duyulan, karizmatik, hitabeti güçlü, mesleki becerisi yüksek, akademik yönden başarılı.*” şeklindedir. Bir kısmı model aldığı kişi ile yaşadıkları bir olaydan bahsetmiştir. Bireylerin model aldıkları kişinin özelliklerini tanımlamaya başlamadan kişinin kimliğini ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Sonuç olarak çalışmamızda bireylerin çevrelerinde model aldıkları kişilerin olması bilgelik gelişimi üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır. Model aldıkları kişi olduğunu ifade eden bireyler daha yüksek bilgelik puanı almışlardır.

Araştırmamızda bireylerin büyüme süreçlerinde kişiliğine etki ettiğine inandıkları önemli bir yaşantıya sahip olmasının bilgelik gelişimi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Analizler sonucunda ergenlik dönemindeki bireylerde önemli yaşantının manidar düzeyde bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireylerde ise önemli yaşantıya sahip olanlar olmayanlara göre daha yüksek bilgelik puanı almıştır fakat bu gelişim dönemlerinde manidar bir farklılık bulunmamıştır. Alan yazında önemli yaşantıların etkili olduğunu söyleyen çalışmalar vardır (Ardelt, 2011: s. 251). Önemli yaşantıların psikososyal büyümede etkili olduğunu düşündüğümüzde aniden, beklenmedik düzeyde gerçekleşen travmatik veya yaşam doyumunu artıracak düzensiz/plansız olaylar yerine gençlerimizi sosyal yardım konularında bilinçlendirerek bu yardım kollarında aktif görev alan bireyler olmasını sağlayabiliriz. Bu şekilde bilge kişi davranışı olan kendisinin yerine başkasının iyiliğine tercih eden (Diğergamlık), halden anlayan ve şefkatli bilge gençlerin yetişmesini hedefleyebiliriz.

Önemli yaşantılarının neler olduğuna dair sorulan açık uçlu soruya verilen cevaplar altı temada toplanmıştır. Bireyler önemli yaşantı olarak bir durumun olumlu ve olumsuz yönlerini de ifade ettikleri bulunmuştur. Ör: ev geçimsizliğini, anne-baba kavgalarının kendini etkilediğini söyleyenlerle birlikte sağlıklı ve huzurlu bir aile ortamının kendilik gelişiminde önemli olduğunu ifade eden bireyler bulunmaktadır (Greenberger, 1984: s. 1-2). Aynı şekilde arkadaş ilişkilerinde akran zorbalığı yaşadığını ifade edenlerle akran desteği ve yakın arkadaş ilişkilerinin önemli katkısından bahseden ifadeler mevcuttur. Aynı zamanda travmatik yaşantılar ve yakın kaybı önemli yaşantılar olarak ikinci seviyede bahsedilmiştir. Kişilerin sağlık sorunları ait yaşantıları da önemli yaşantı olarak bireyler tarafında ifade edilmiştir. Alan yazında da bu tür yaşantıların kişiliği etkilediğine dair bilgiler paylaşılmıştır (Ardelt, 2005: s.7-8). Burada özellikle üzerinde durulması gereken diğer bir husus da cevap alına “maalesef bilgi veremem, rahatsız oluyorum” yazmasıdır. Cevap alanını boş bırakma gibi hakları varken bu tür bir paylaşımda bulunması travmatik yaşantının derin etkisi ile birlikte destek ihtiyacının ifade edilmesi olarak da düşünülebilir (Haselden, 2014: s.12).

Annelerin kabul/ilgi düzeylerine göre bireylerin bilgelik gelişimi incelenmiştir. Araştırmamızda annelerin kabul/ilgi düzeyinin bireylerin bilgelik gelişiminde anlamlı bir etkiye sahip olduğu bulgulanmıştır. Alan yazında da annelerin kabul/ilgi düzeyinin gelişim dönemlerinde önemli bir etkisi olduğu ifade edilmiştir. Çalışmamızda elde edilen bilgiler doğrultusunda anne kabul/ilgi düzeyi yetersiz olan bireylerin bilgelik gelişimlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Aynı şekilde anne kabul/ilgi düzeyi çok iyi olan bireylerin de bilgelik gelişimleri yüksektir (Steinberg vd. 1989; s. 1425-1426; Özel ve Zelyurt, 2016: s. 28). Zorunlu eğitim dönemleri içinde özellikle anne kabul/ilgi düzeyi düşük veya yüksek olan öğrencilerin ihtiyaçları tespit edilmeli ve eğitim süreci içinde rehberlik servisi tarafından gelişim dönemlerindeki değişimler takip edilerek bilgelik düzeyinin korunması ve geliştirilmesi hedeflenmelidir. Zira iki kabul/ilgi düzeyinin olduğu iki farklı gencin ihtiyaçlarının da farklı olacağı düşünülmektedir.

Annelerinin sıkı denetim/kontrol düzeyinin gelişim dönemlerine göre bilgelik gelişiminde anlamlı bir farklılık oluşturduğu bulunmuştur. Ergenlik ve beliren yetişkinlik dönemlerinde anlamlı farklılık varken yetişkinlik dönemindeki bireylerde sıkı denetim/kontrol düzeyinin manidar bir farklılık oluşturmadığı gözlemlenmiştir (Doğruyol ve Yetim, 2019: s. 39-42; Erkan vd. 2002: s. 72).

Babalarının kabul/ilgi düzeylerine göre bireylerin bilgelik gelişimi incelenmiştir. Araştırmamızda babaların kabul/ilgi düzeyinin bireylerin bilgelik gelişiminde anlamlı bir etkiye sahip olduğu bulgulanmıştır. Alan yazında da babaların kabul/ilgi düzeyinin gelişim dönemlerinde önemli bir etkisi olduğu ifade edilmiştir (Doğruyol ve Yetim, 2019: s. 39-42). Çalışmamızda elde edilen bilgiler doğrultusunda babalarının kabul/ilgi düzeyi düşük olan bireylerin bilgelik gelişimlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Aynı şekilde baba kabul/ilgi düzeyi yüksek olan bireylerin bilgelik gelişimleri de yüksektir.

Babalarının sıkı denetim/kontrol düzeyinin beliren yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerine göre bilgelik gelişiminde anlamlı bir farklılık oluşturduğu bulunmuştur. Ergenlik dönemlerindeki bireylerde sıkı denetim/kontrol düzeyinin manidar bir farklılık oluşturmadığı gözlemlenmiştir (Doğruyol ve Yetim, 2019: s. 39-42). Ergenlik döneminde ebeveynlere karşı yönelmiş tepkisellik ve başkaldırı ergenin babası tarafından sıkı denetimi bilgelik gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu sonuca göre ergenlik döneminde babaların çocuklarıyla iletişim şekli ve ilişki kurma becerisi konusunda desteklenmesi ve eğitim programlarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Ergenlik döneminden sonraki gelişim dönemlerinde de kendi kararlarını alma, yaptıklarının sorumluluğunu üstlenme ve kendi ailesini kurma zamanında babaları tarafından desteklenen, kontrol edilen bireylerin yüksek bilgelik geliştirdikleri görülmektedir. Buradaki bilgelik gelişiminin model kişi olarak babanın örnek alınması etkisiyle olduğu söylenebilir. Özellikle anne ve babanın sıkı denetim/kontrol tutumlarının bilgelik gelişimi üzerindeki etkisinin farklı olmasının nedenleri detaylı olarak incelenmelidir.

Çalışmamızda annelerinin ve babalarının çocuk yetiştirme stillerinin bireylerin bilgelik gelişiminde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bulgulanmıştır. Bu bulgu alan yazındaki diğer bulgularla uyuşmamaktadır. Bu bulgu alan yazındaki diğer bulgularla uyuşmamaktadır (Ulukaya ve Bilge, 2014: s. 90). Bilgeliğin alt yapıları olan, psikolojik sağlamlık, benlik saygısı, akademik başarı, öznel mutluluk ve psikolojik olgunluk gibi alanlarda anlamlı bir etkiye sahip olan çocuk yetiştirme stillerinin bilgelik gelişiminde manidar etkisinin olmaması beklenmedik bir sonuçtur. Sonucun geçerliliği açısından başka araştırmalarla desteklenmesi gerekmektedir.

Öneriler

- 1- Çalışma eğitim alanında çalışan profesyoneller, eğitim bilimleri fakültesi ve lise son öğrencilerinde yapılmıştır. Araştırmanın toplumu daha kapsayıcı bir örnekleme yapılması bilgelik gelişiminin incelenmesinde faydalı olacaktır.
- 2- Deneysel bir araştırma yöntemine uyum olarak belirlenen kontrol grubunun ortaokul düzeyinden üniversite mezuniyeti sonrasına kadar süren bir boylamsal araştırma bilgeliği yordayan değişkenlerin etkisini tespit etmek için faydalı olacaktır.
- 3- Nörolojik açıdan bilgeliğin gelişimi ve işlemlerini etkileyen unsurların tespit edilmesini hedefleyen bir araştırma tasarlanabilir.
- 4- San Diego bilgelik ölçeğinin geçerliği ve güvenilirliği açısından benzer bir ölçek ile karşılaştırılması yapılabilir.
- 5- Özellikle önemli yaşantıların bilgelik gelişimindeki etkisinin detaylı analizi açısından suça sürüklenmiş çocuklarda, devlet koruması altında olan çocuklarda ve üstün yetenekli olarak eğitim/destek alan bireylerde analizin benzer değişkenlerle yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Arıcı, Hüsnü. (2004). İstatistik: Yöntemler ve uygulama. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi,
- Aydın, Betül. (2005). Gelişim Ve Öğrenme. İstanbul: Nobel Yayınları. Bacanlı, Hasan, Şerife Işık Terzi. (2016). Yetişkinlik ve yaşlılık: Gelişimi ve psikolojisi. İstanbul: Açılımkitap.
- Miller, Patricia H. (2008). Gelişim psikolojisi kuramları. (Bekir Onur, Zeynep Gültekin). Ankara: İmge Kitabevi.
- Polat, Soner., Yaser Arslan, Gizem Günçavdı vd. (2016). Okullarda kuşaklararası öğrenme: bir kuşaklararası öğrenme deneyimi dedelerimiz ve ninelerimizden öğreniyoruz. Ankara: Pegem Akademi
- Santrock, John W. (2014). Yaşam boyu gelişim. (Galip Yüksel). Ankara: Nobel Yayıncılık
- Yavuzer, Haluk. (2007). Çocuk Psikolojisi (Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna). İstanbul: Remzi Kitabevi

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

- Abukan, Bilge. (2014). Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramına Göre Kendini Gerçekleştirme ve Bilgelik İlişkisi: Yaşlılar Üzerinde Bir Araştırma. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Adana Filiz, Yasemin Kutlu. (2009). "Anne-Baba Tutumlarının Adölesanların Kendilik Kavramı Üzerine Etkisi." Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 12 (2): 18-23.
- Ardelt, Monika, Carladenise A. Edwards. (2015). "Wisdom at the end of life: An analysis of mediating and moderating relations between wisdom and subjective well-being." Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences 71(3): 502-513.
- Ardelt, Monika, Kathryn R. Gerlach, and George E. Vaillant. "Early and midlife predictors of wisdom and subjective well-being in old age." The Journals of Gerontology: Series B 73.8 (2018): 1514-1525.
- Ardelt, Monika, Sabine Grunwald. (2018). "The importance of self-reflection and awareness for human development in hard times." Research in Human Development 15 (3-4): 187-199.

- Ardelt, Monika. (2003). Üç boyutlu bir bilgelik ölçeğinin ampirik değerlendirmesi. *Yaşlanma üzerine araştırma*, 25 (3): 275-324.
- Ardelt, Monika. (2004a). "Wisdom as expert knowledge system: A critical review of a contemporary operationalization of an ancient concept." *Human development*, 47 (5): 257-285.
- Ardelt, Monika. (2004b). "Where can wisdom be found?." *Human Development*, 47 (5): 304-307.
- Ardelt, Monika. (2008). "Self-development through selflessness: The paradoxical process of growing wiser." (Ed. Heidi A. Wayment., Jack J. Bauer.) *Transcending self-interest: Psychological explorations of the quiet ego*, Washington: Amerikan Psikologlar Birliği, 221-233.
- Ardelt, Monika. (2009) "How similar are wise men and women? A comparison across two age cohorts." *Research in Human Development* 6 (1): 9-26.
- Ardelt, Monika. (2011). "The measurement of wisdom: A commentary on Taylor, Bates, and Webster's comparison of the SAWS and 3D-WS." *Experimental Aging Research*, 37 (2): 241-255.
- Ardelt, Monika. (2016). "Disentangling the relations between wisdom and different types of well-being in old age: Findings from a short-term longitudinal study." *Journal of Happiness Studies*, 17 (5): 1963-1984.
- Arslan, Emel. (2008). Bağlanma stilleri açısından ergenlerde Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ve ego kimlik süreçlerinin incelenmesi. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aydın, Merve., Arzu Egemberdiyeva. (2018). "Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeylerinin incelenmesi." *Türkiye Eğitim Dergisi*, 3 (1): 37-53.
- Aytaç, Mustafa, Burcu Öngen. (2012). "Doğrulayıcı faktör analizi ile yeni çevresel paradigma ölçeğinin yapı geçerliliğinin incelenmesi" *İstatistikçiler Dergisi: İstatistik ve Aktüerya*, 5 (1): 14-22.
- Baltes, Paul. B., ve Smith, Jacqui. (1990). Weisheit und Weisheitsentwicklung: Prolegomena zu einer psychologischen Weisheitstheorie. *Zeitschrift für Entwicklungspsychologie und Pädagogische Psychologie*, 22 , 95–135.
- Benedikovicová, Jana, Monika Ardelt. (2008). "The Three-Dimensional Wisdom Scale in cross-cultural context: A comparison between American and Slovak college students." *Studia Psychologica* 50 (2): 179-190.
- Bluck, Susan., Judith Glück, (2005). From the Inside Out: People's Implicit Theories of Wisdom. In R. J. Sternberg & J. Jordan (Eds.), *A handbook of wisdom: Psychological perspectives* (pp. 84-109). New York, NY, US: Cambridge University Press.

- Brown, Scott C., Jeffrey A. Greene. (2009). "The wisdom development scale: Translating the conceptual to the concrete." *Journal of College Student Development* 47 (1): 1-19.
- Bryan-Hancock, Claire., Sharon Casey. (2010). "Psychological maturity of at-risk juveniles, young adults and adults: Implications for the justice system." *Psychiatry, Psychology and Law*, 17 (1): 57-69.
- Bundock, Anne. (2009) "The science of wisdom: An exploration of excellence in mind and virtue." *Griffith University Undergraduate Psychology Journal*, Australia.
- Cowles, Michael, Caroline Davis. (1982). "On the origins of the .05 level of statistical significance." *American Psychologist*, 37 (5): 553-558.
- Çakmak, Zeynep., Ayşe Vildan Acar-Bayraktar., Dilek Sarıtaş-Atalar. (2018). "Orta Çocuklukta Resme Dayalı Değerler Taraması (Pbvs) İle Değerlerin Ölçülmesi: Yaşa, Cinsiyete Ve Anne Eğitimine Bağlı Değişiklikler." *Nesne Psikolojisi Dergisi*, 12 (1): 1-26.
- Çilingir, Lokman. (2012). "Bilgelik Uğraşı Olarak Felsefe." *Felsefe Dünyası Dergisi*, 55 (1): 7-38.
- Çuhadaroğlu, A., Akfırat, N. (2017). "Üniversite Öğrencilerinin Benlik Kurgularıyla Toplumsal Cinsiyet Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi." *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16 (4), 1031-1046.
- Dennis R. Papini., Jill C. Micka. (1991). "Synchronization in ratings of pubertal maturity and faulty beliefs about family relationships." *New Directions for Child Development*, 51, 33-49.
- Doğruyol, Sena., Ünsal Yetim. (2019). "Ebeveyne Bağlanma, Algılanan Anne/Baba Tutumu ile Akran İlişkileri Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolü." *Nesne Psikolojisi Dergisi*, 14 (1): 34-51.
- Donnellan, M. Brent, Rand D. Conger, Rebecca G. Burzette. (2007). "Personality development from late adolescence to young adulthood: Differential stability, normative maturity, and evidence for the maturity-stability hypothesis." *Journal of personality*, 75 (2): 237-264.
- Ercan, Hülya. "Genç yetişkinlerde benlik kurgusu üzerine bir çalışma." *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks* 5.2 (2013): 157-178.
- Ercan, Hülya. "İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri ve Uyarlama Çalışması." *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 2011.2 (2011): 37-45.
- Erdoğan, Özel., Hikmet Zelyurt. (2016). "Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi." *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 36: 9-34.

- Erkan, Zülal, Sonay Güçray, Sabahattin Çam. (2002). "Ergenlerin sosyal kaygı düzeylerinin ana baba tutumları ve cinsiyet açısından incelenmesi." Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10 (10): 64-75.
- Eryılmaz, Ali, Tansu Mutlu. (2017). "Yaşam boyu gelişim yaklaşımı perspektifinden kariyer gelişimi ve ruh sağlığı." *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 9(2):227-249.
- Eryılmaz, Ali. (2011). "Yaşam boyu gelişim yaklaşımı." *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 3 (1): 49-66.
- Erzen, Evren, Özkan Çikrıkci. (2018). "The Role of School Attachment and Parental Social Support in Academic Procrastination." *Teacher Education*, 7(1): 17-27.
- Esirgen, Bilge. (2007). Türk Destanlarında Bilge Adam Tipi Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kocaeli.
- Greenberger, Ellen. (1984). "Defining psychosocial maturity in adolescence". *Advances in Child Behavioral Analysis & Therapy*, 3,1-37.
- Günüç, Selim, H. Ferhan Odabaşı, Abdullah Kuzu. (2012). "Yaşam Boyu Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler." *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11 (2): 309-325.
- Gürses, İbrahim, Mehmet A. Kılavuz. (2011). "Erikson'un psiko-sosyal gelişim dönemleri teorisi açısından kuşaklararası din eğitimi ve iletişiminin önemi." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20(2): 153-166.
- Haselden, Manolya. (2014). Üniversite Öğrencilerinde Travma Sonrası Büyümeyi Yordayan Çeşitli Değişkenlerin Türk ve Amerikan Kültürlerinde İncelenmesi: Bir Model Önerisi. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hogan, Robert, Brent W. Roberts. (2004). "A socioanalytic model of maturity." *Journal of Career Assessment*, 12 (2): 207-217.
- Hotaman, Davut. (2012). "Öğretmen adaylarının öğretmen kişilik özelliklerine yönelik algılarının incelenmesi." *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(2): 186-201.
- Jeste, Dilip. V., Monika Ardelt., Dan Blazer vd. (2010). "Expert consensus on characteristics of wisdom: A Delphi method study." *The Gerontologist*, 50(5): 668-680.
- Kaya, Mahmut. (1981). "Aristoteles' in Ahlak ve Siyaset Felsefesinin İslam Dünyasına Yansıması." *Felsefe Arkivi Dergisi* 22 (23): 207-243.
- Kaygısız, Esra Gökçen. (2013). Örgütsel bilgeliğin yaratılmasında dönüşümsel liderliğin rolü üzerine bir çalışma. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Kılıç Duran, Şükran. (2007). 9.10. 11 Yaşındaki Çocukların Zihinsel Gelişim ve Benlik Saygısına Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyinin Etkisi. Yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kunzmann, Ute., Paul. B. Baltes, (2005). The Psychology of Wisdom: Theoretical and Empirical Challenges. In R. J. Sternberg & J. Jordan (Eds.), A handbook of wisdom: Psychological perspectives (pp. 110-135). New York: Cambridge University Press.
- Limas, Michael J., Robert O. Hansson. (2004). "Örgütsel bilgelik." Uluslararası Yaşlanma ve İnsan Gelişimi Dergisi 59 (2): 85-103.
- Linden, Michael (2014). Promoting Resilience and Well-being with Wisdom and Wisdom Therapy. Increasing Psychological Well-being in Clinical and Educational Settings, (Ed.). G. A. Fava ve C. Ruini. (75-90). Heidelberg, Springer.
- Linden, Michael. (2008). Posttraumatic embitterment disorder and wisdom therapy. Journal of Cognitive Psychotherapy, 22 , 4–14.
- McHugh, Mary L. (2012). "Interrater reliability: the kappa statistic." Biochemia medica: Biochemia medica, 22 (3): 276-282.
- Oktan, Vesile., Hatice Odacı., Çiğdem Berber Çelik. (Ekim 2011). "Psikolojik doğum sırasının psikolojik sağlamlığın yordanmasındaki rolünün incelenmesi" [Bildiri] XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildirisi, İzmir
- Oruç, Tuba. (2013). Üniversite öğrencilerinde psikososyal değişkenlere göre yalnızlık ile otomatik düşünceler ilişkisinin incelenmesi. Doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Özdemir, Osman., Pınar Güzel Özdemir., Muhammed Tayyib Kadak vd. (2012). Kişilik gelişimi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 4 (4): 566-589.
- Özyer, Hanife. (2016). Yaşlılık sorunu ve bir çözüm olarak huzurevi. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Parlaz, Evrim Akçan., Nurdan Tekgül, Emine Karademirci vd. (2012). "Ergenlik dönemi: fiziksel büyüme, psikolojik ve sosyal gelişim süreci". Turkish Family Physician, 3 (2): 10-16.
- Redzanowski, Uwe, Judith Glück. (2012). "Who knows who is wise? Self and peer ratings of wisdom." Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences, 68 (3): 391-394.
- Sheldon, Kennon M., Tim Kasser. (2001). "Getting older, getting better? Personal strivings and psychological maturity across the life span." Developmental psychology, 37 (4): 491-501.

- Sinanoğlu, A. Faruk. (2006). "Atatürk'ün Kişiliğinde Bilgelik Vasfının Tezahürü ve Toplum Hayatına Yansıması." Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 47 (1): 107-122.
- Stanovich, Keith E. "The rationality of educating for wisdom." Educational Psychologist 36.4 (2001): 247-251.
- Staudinger, Ursula. M., ve Glück, Judith. (2011). "Psychological wisdom research: Commonalities and differences in a growing field." Annual Review of Psychology, 62 , 215–241.
- Steinberg, Laurence, Julie D. Elmen, Nina S. Mounts. (1989). "Authoritative parenting, psychosocial maturity, and academic success among adolescents." Child development, 60 (6) : 1424-1436.
- Sternberg, Robert J. (2005). "Older but not wiser? The relationship between age and wisdom." Ageing International 30 (1): 5-26.
- Taşdelen, Arzu. (2001). "Öğretmen Adaylarının Bazı Psiko Sosyal Değişkenlere Göre Karar Verme Stilleri." Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10 (10): 40-52.
- Taylor, Matthew, Glen Bates, Jeffrey Dean Webster. (2011). "Comparing the psychometric properties of two measures of wisdom: Predicting forgiveness and psychological well-being with the Self-Assessed Wisdom Scale (SAWS) and the Three-Dimensional Wisdom Scale (3D-WS)." Experimental Aging Research, 37 (2): 129-141.
- Thomas, Michael L., Katherine J. Bangen., Monika Ardelt vd. (2017). 12 maddelik bir geliştirme kısaltılmış üç boyutlu bilgelik ölçeği (3D-WS-12) madde seçimi ve psikometrik özellikler. Değerlendirme, 24 (1), 71-82.
- Topdemir, Hüseyin Gazi. (Kasım 2010). "Sofos, sofist, filozof: Hayat ve bilgelik" [Bildiri]. Hayat ve Felsefe Sempozyumu: Çankırı.
- Türk. (2018). İstatistiklerle Yaşlılar. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Türkmen, Sevinç. (2019). "Seneca'nın erdem ve bilgelik anlayışının ekolojik etiğe katkısı." Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi 18:257-275.
- Ulukaya, Sevgi., Filiz Bilge. (2014). "Üniversite öğrencilerinde akademik ertelemenin yordayıcıları olarak aile bağlamında benlik ve ana-baba tutumları." Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5 (41): 89-102.
- Webster, Jeffrey Dean. (2003). "An exploratory analysis of a self-assessed wisdom scale." Journal of Adult Development 10 (1): 13-22.
- Weststrate, Nic M., Michel Ferrari, Monika Ardelt. (2016). "The many faces of wisdom: An investigation of cultural-historical wisdom exemplars reveals

practical, philosophical, and benevolent prototypes." *Personality and Social Psychology Bulletin*, 42 (5): 662-676.

Winefield, Helen R., Eileen J. Harvey. (1996). "Psychological maturity in early adulthood: Relationships between social development and identity." *The Journal of Genetic Psychology*, 157 (1): 93-103.

Yaran, Cafer Sadık. (2012). "Budizmle Mukayeseli Olarak İslam Ve İslam Mistisizmi: Müslüman-Budist Diyaloguna Bir Katkı." *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (1): 253-273.

Yıldırım, Filiz., Bilge Abukan. (2015). "Yaşlılıkta Bilgelik Konusunda Bir Derleme." *Türk Psikoloji Yazıları* 18 (35): 1-9.

Yurduşen, Sema. (2015). "Ebeveyn Kaybı Ve Kardeş Doğumunun Kendilik Psikolojisi Üzerine Etkisi." *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi* 2 (2): 1-12.

EKLER

Ek. I: Kişisel Bilgi Formu (Yetişkin Formu)

Aşağıdaki ifadeleri lütfen dikkatle okuyarak tüm maddeleri cevaplayınız.

İşbirliğiniz için teşekkür ederiz.

Proje ekibi

Doğum Yılıınız :
Cinsiyetiniz :	Kadın () Erkek ()
Medeni haliniz :	Bekar () Evli ()
Kaç kardeşiniz:
Doğum sıranız :
Öğrenim durumunuz :	Mezun () Halen okuyorum ()
Mezun olduğunuz / Öğrenim gördüğünüz bölüm adı:
Annenizin eğitim düzeyi:	Okuryazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisansüstü ()
Babanızın eğitim düzeyi:	Okuryazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisansüstü ()
Büyüme sürecinizi düşündüğünüzde; ergenliğe girişiniz hangi yaşta gerçekleşmişti?	9 () 10 () 11 () 12 () 13 () 14 () 15 () 16 () 17 ve üstü ()
Büyüme sürecinizi düşündüğünüzde; kendinize düşünce ve davranışlarını model aldığınız biri var mıydı?	Evet () Hayır ()
Eğer cevabınız "Evet" ise model aldığınız kişinin özelliklerini birkaç cümleyle tarif edebilir misiniz?	
Şu anki kişiliğinizi etkilediğine inandığınız yaşamınızda önemli bir yaşantınız var mıdır?	Evet () Hayır ()
Eğer cevabınız "Evet" ise bu yaşantınızı birkaç cümleyle tarif edebilir misiniz?	
Gelir düzeyiniz (lütfen tüm gelir kaynaklarınızı birlikte değerlendiriniz):	2020 tl ve altı () 2021 - 4040 tl () 4041 - 6560 tl () 6561 tl ve üstü ()

Ek. II: Kişisel Bilgi Formu (Yetişkin Formu)

Aşağıdaki ifadeleri lütfen dikkatle okuyarak tüm maddeleri cevaplayınız.

İşbirliğiniz için teşekkür ederiz.

Proje ekibi

Doğum Yılıınız :
Cinsiyetiniz :	Kadın () Erkek ()
Medeni haliniz :	Bekar () Evli ()
Kaç kardeşiniz:
Doğum sıranız :
Öğrenim durumunuz :	Mezun () Halen okuyorum ()
Mezun olduğunuz / Öğrenim gördüğünüz bölüm adı:
Kaç yıldır çalışıyorsunuz:
Annenizin eğitim düzeyi:	Okuryazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisansüstü ()
Babanızın eğitim düzeyi:	Okuryazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisansüstü ()
Büyüme sürecinizi düşündüğünüzde; ergenliğe girişiniz hangi yaşta gerçekleşmişti?	9 () 10 () 11 () 12 () 13 () 14 () 15 () 16 () 17 ve üstü ()
Büyüme sürecinizi düşündüğünüzde; kendinize düşünce ve davranışlarını model aldığınız biri var mıydı?	Evet () Hayır ()
Eğer cevabınız "Evet" ise model aldığınız kişinin özelliklerini birkaç cümleyle tarif edebilir misiniz?	
Şu anki kişiliğinizi etkilediğine inandığınız yaşamınızda önemli bir yaşantınız var mıdır?	Evet () Hayır ()
Eğer cevabınız "Evet" ise bu yaşantınızı birkaç cümleyle tarif edebilir misiniz?	
Gelir düzeyiniz (lütfen tüm gelir kaynaklarınızı birlikte değerlendiriniz):	2020 tl ve altı () 2021 - 4040 tl () 4041 - 6560 tl () 6561 tl ve üstü ()

Ek. III Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği (Yetişkin Formu)

	ANNEM					BABAM				
	Hiç doğru değil	Doğru değil	Kısmen Doğru	Doğru	Çok doğru	Hiç doğru değil	Doğru değil	Kısmen Doğru	Doğru	Çok doğru
1. Benimle sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşurdu.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2. Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek isterdi.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3. Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler verirdi.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4. Sorunlarım olduğunda onları daha açık görmemde hep yardımcı olurdu.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
5. Ne zaman, ne yapmam konusunda talimat verirdi.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
6. Kurallarına aykırı davrandığımda beni kolaylıkla affetmezdi.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
7. Sorunlarımı çözmemde destek olurdu.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
8. Onunkinden farklı bir görüşe sahip olmama genellikle tahammül edemezdi.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
9. Sevgi ve yakınlığına her zaman güvenirdim.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
10. Onun düşüncelerine ters gelen bir şey yaptığımda suçlamazdı.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
11. Fazla yakın bir ilişkimiz yoktu.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
12. Bir problemim olduğunda ona anlatmaktansa, kendime saklamayı tercih ederdim.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
13. Benim ne hissettiğimle ya da ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmezdi.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
14. Onunla birbirimize çok bağlıydık.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
15. Onun istediği hayatı yaşamam konusunda hep ısrarlı olurdu.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
16. Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlardı.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
17. Arkadaşlarımla ilişkilerime çok karışırdı.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
18. Geç saatlere kadar oturmama izin vermezdi.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
19. Arkadaşlarımla geç saate kadar dışarıda kalmama izin vermezdi.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
20. Hangi saatte hangi arkadaşımı buluşacağımı bilmek isterdi.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
21. Boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğime karışırdı.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
22. Arkadaşlarımla dışarı çıkmama nadiren izin verirdi.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

Ek. IV – Çocuk Yetiştirme Stilleri (Genç Formu)

	ANNEM					BABAM				
	Hiç doğru değil	Doğru değil	Kısmen Doğru	Doğru	Çok doğru	Hiç doğru değil	Doğru değil	Kısmen Doğru	Doğru	Çok doğru
1. Benimle sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşur.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2. Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek ister.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3. Nasıl davranıyacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler verir.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4. Sorunla nım olduğunda onları daha açık görmemde hep yardımcı olur.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
5. Ne zaman, ne yapmam konusunda talimat verir.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
6. Kurallarına aykırı davrandığımda beni kolaylıkla affetmez.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
7. Sorunla nımı çözmemde destek olur.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
8. Onunkinden farklı bir görüşe sahip olmama genellikle tahammül edemez.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
9. Sevgi ve yakınlığına her zaman güvenirim.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
10. Onun düşüncelerine ters gelen bir şey yaptığımda suçlamaz.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
11. Fazla yakın bir ilişkimiz yoktur.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
12. Bir problemim olduğunda ona anlatmaktansa, kendime saklamayı tercih ederim.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
13. Benim ne hissettiğimle ya da ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmez.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
14. Onunla birbirimize çok bağlıyız.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
15. Onun istediği hayatı yaşamam konusunda hep ısrarlı olur.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
16. Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlar.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
17. Arkadaşlarımla ilişkilere çok kanşır.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
18. Geç saatlere kadar oturmama izin vermez.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
19. Arkadaşlarımla geç saate kadar dışarıda kalmama izin vermez.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
20. Hangi saatte hangi arkadaşımı buluşacağımı bilmek ister.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
21. Boş zamanla nımı nasıl değerlendireceğime kanşır.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
22. Arkadaşlarımla dışarı çıkmama nadiren izin verir.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

Ek. V – San Diego Bilgelik Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyunuz ve kendinizi değerlendiriniz. Her bir ifadeye ne kadar katıldığınızı aşağıda yer alan ölçeği kullanarak sol tarafa yazınız.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	2	3	4	5
				1. Başkalarının hislerini anlama konusunda iyiyimdir.
				2. Karar vermekte güçlük çekerim.
				3. Arkadaşlıkları sürdürmekte güçlük çekerim.
				4. Başka insanlar karar vermek için bana danışırlar.
				5. Yardımına ihtiyaç duyulacağını bildiğim durumlardan kaçınırım.
				6. Moralim bozucken sağlıklı düşünmekte güçlük çekerim.
				7. İnsanlar iyi tavsiye verdiğimi söylerler.
				8. Genellikle kararlarımı tam zamanında veririm.
				9. Baskı altında sakin kalabilirim.
				10. Duygusal stresle başa çıkabilirim.
				11. Başka kültürler hakkında bir şeyler öğrenmek hoşuma gider.
				12. Büyük kararlar almayı olabildiğince erteleme eğilimindeyimdir.
				13. Kendimi ifade etmekten kaçınırım.
				14. Eğer kararsız kalırsam bir başkasının benim yerime karar vermesini tercih ederim.
				15. Düşüncelerimi gözden geçirmek için zaman ayırırım.
				16. İnsanlar bencil olduğumu düşünüyor.
				17. Diğer insanların ahlaki değerlerinin benimkilerden farklı olması beni rahatsız etmez.
				18. İnsanlara, bana nasıl davranılmasını istiyorsam öyle davranırım.
				19. Yaptıklarımın sebebini anlamak benim için önemlidir.
				20. Tanıştığım her insandan genellikle bir şeyler öğrenirim.
				21. Farklı bakış açılarıyla karşılaşmaktan keyif alırım.
				22. Kendi davranışlarımı analiz etmem.
				23. Biri benden tavsiye istediğinde genellikle ne diyeceğimi bilemem.
				24. Olumsuz duygularımı gizlemeyi beceremem.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ahmet Akkaya
Doğum Tarihi : 23.09.1988
E-posta : ahmed-akkaya@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Alan	Kurum	Yıl
Yüksek Lisans	Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi	Kocaeli Üniversitesi	2016-2019
Lisans	Psikoloji	Haliç Üniversitesi	2006-2010
Lise	Yabancı Dil Ağırlık Lise	İzmit Gazi Lisesi	2002-2006

İŞ DENEYİMLERİ

Kurum	Branş	Yıl
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	Psikolog	2014 - Halen
Gözde Çocuk Kreş ve Gündüz Bakımevi	Sorumlu Müdür	12/2012 - 012/2013
Gülistan Çocuk Kreş ve Gündüz Bakımevi	Sorumlu Müdür	09/2010 - 09/2011

YAYINLAR

1. Atay, B., Akkaya, A., Kablan, Z., ve Kaya, S. (2017). New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences. New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences. 4(4), 26-34.
2. Akkaya, Ahmet., Osman Nejat Akfırat (2019). Annelere Yönelik Aile Eğitiminin Anne Ebeveyn Tutumlarına Etkisi. [Bildiri]. VI. Uluslar arası Avrasya eğitim araştırmaları kongresi, Ankara.

HOBİ & İLGİ ALANLARI

Tarihi mekanlara geziler yapmak, kitap okumak, mesleki ve dini konularda eğitici etkinliklere katılmak, çalışmak ☺